

**מדריך קצר
לבחירת ארבעת המינים**

**'עומק הפשט' גיליונות 178-181
תשרי תשע"ט**

מחיר החוברת 5 שקל

ניתן להשיג חינם בדוא"ל

להערות והארות, תרומות והנצחות,

ניתן לפנות ל:

עומק הפשט

נייד: 052-7687405 | פקס: 1532-6507823 | gmail.com@5047867

עומק הפשט

בס"ד, יום ג' פרשת כי תצא י' אלול תשע"ח,
גליון נושא בענינא דיומא.

בירורי הלכה ופסקי דין אקטואליים, מפי גדולי
ופוסקי הדור שליט"א. לעורר לב המעיין, ואין
לסמוך על הדברים הלכה למעשה.

גליון נושא:

'בחירת אתרוג מהודר'

פְּרִי עֵץ הַדֶּרֶךְ

מצוה: כתוב בתורה (פרשת אמור, ויקרא כג מ) וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הַדֶּרֶךְ כַּפֹּת תְּמָרִים וְעֵנָף עֵץ עֵבֶת וְעֵרְבֵי נָחַל וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי ד' אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים.

1. מדריך מעשי

ד' מינים מהודרים: במאמרים שלפנינו, נתמקד בהדרכה מעשית קצרה ומזורזת לבחירת ד' מינים מהודרים - מפי ספרים מוסמכים, רבנים מפורסמים, ומומחים בעלי ניסיון. הגליון הנוכחי 178 - איך לבחור אתרוג מהודר. גליון 179 - דיני לולב. גליון 180 - דיני הדס משולש. גליון 181 - דיני ערבות. גליון 182 - מצות איגוד הלולב. גליון 183 - סדר הנענועים.

מקוצר היריעה, אי אפשר לפרט את כל דיני ארבע מינים כי רבים הם, המטרה היא להעניק הדרכה תמציתית לאדם שבא לקנות ד' מינים, איזה דברים צריך לבדוק - מה מעכב, ומה ראוי להחמיר ולהדר, ואיזה קפידא הוא רק בגדר הידור בעלמא.

רווח נוסף; בדרך כלל, אחרי הקניה הרוכש מתאמץ ומגיע לרב ומו"ץ להראות את הסחורה שהעלה בחכתו לשמוע את חוות דעתו האם האתרוג כשר, והאם הוא שווה את המחיר ששילם. כאשר השואל יודע מספר הקדמות בסיסיות, השאלה נשאלת נכון, באופן ממוקד וענייני. והתשובה מדויקת ויעילה, ברורה ומהירה. במיוחד, שמחמת הלחץ וריבוי השואלים, יתכן שהרב לא ישים לב לכל הפרטים הקטנים.

וז"ל הקיצור שולחן ערוך (סימן קלו סעיף א) כבר נהגו ישראל, שמי שהוא קונה אתרוג ולולב והוא אינו מבין, מראה אותן למורה הוראה אם הם כשרים או לא, כי יש בהם הרבה חילוקי דינים.

2. ד' מינים צריך שיהיה לכם

לכם: נטילת ארבע מינים ביום הראשון צריך שיהיה 'לכם'. בשאר הימים בגבולין נחלקו הראשונים האם מעכב שיהיה 'לכם'. במקדש גם בשאר הימים מעכב 'לכם'. ידוע דעת הביכורי יעקב (תרנח ס"ק א) שגם בזמננו, חייבים במקום המקדש כל שבעה מדאורייתא וממילא מעכב שיהיה 'לכם'. ודן בהליכות שלמה (תשרי פרק יא הלכה כו) האם החיוב כל שבעה נאמר בכל ירושלים, או רק בכותל המערבי.

ולכן, אין לקנות ארבע מינים לחיוב דאורייתא מקטן שיכול לקנות ואינו יכול להקנות. קטן שהגיע לעונת הפעוטות, נחלקו שני הדעות בשו"ע (סימן תרנח סעיף ו) האם יכול להקנות או לא, והכריע הביאור הלכה (ד"ה לא יתננו) שיש להחמיר לכתחילה.

אם המוכר בן 13 ולא ידוע אם הביא שני שערות, הביא הביאור הלכה (שם) מחלוקת האם יכול לקנות ממנו, שהפמ"ג אוסר משום דספק דאורייתא לחומרא, עד שיתברר על ידי שתי שערות שהמוכר גדול. והכתב סופר (סימן קכ"ט) מיקל, ראה שם טעמו.

והביאו במשנ"ב דרשו (סימן תרנח על ביאור הלכה סעיף ו ביאורים ומוספים הערה 50) בשם הגר"ש הלוי ואזנר זצ"ל והגר"ח קנייבסקי שליט"א (שונה הלכות תורת המועדים סימן תרנ"ח

הערה כא) שאם הקטן שליח של גדול, נחשב 'לכם'. [עוד דנו כלפי קטן שסמוך על שולחן אביו, האם יכול להקנות].

מצוי, שמונח קופסא עם ערבות בבית הכנסת, עם קופה להניח בה את הכסף, וביום הראשון שמעכב 'לכם' רצוי לא לקנות מהקופסאות אם יש חשש שילד הניח את הקופה. רק אם יודע בבירור שגדול הניח את הערבות למכירה.

חשוב לדעת, שחלק מאופני התשלום נחשבים כהקפה, ולכן רצוי לשלם במזומן וכדומה, שלא יברך על ד' מינים שאינו 'לכם'. אכן, הקונה עבור שאר הימים, לא במקדש, רשאי לקנות גם מקטן.

3. אתרוג פסול מהו?

כתב הכד הקמח (סימן כג), קודם כל עיקר ההידור הוא אם אין בו חשש פסול, ואח"כ משגיחין בהדרו בתואר ובמראה. עכ"ד. דבר ראשון צריך לוודא, שאין פסול באתרוג, כי גם כיום יש הרבה אתרוגים פסולים, ולא מדובר על הידורים, כי אם על עיקר הדין, וכפי שיתבאר. ולכן צריך לקנות רק ממוכר מוסמך ירא שמים, או חנות בהשגחה מהודרת, בחזקת בלתי מורכב, ונקי מחשש ערלה, טבל, נטע רבעי, כלאים, חילול שבת.

אינו מורכב: נפסק **במשנ"ב** (סימן תרמח ס"ק סה), הסכמת הפוסקים שאתרוג המורכב פסול, ולא נקרא אתרוג כלל. עקב ריבוי ההרכבות במהלך השנים על ידי המגדלים שרצו שהסחורה תהיה יותר משובחת עם פיטם חזק ומראה יפה, יש להקפיד לקנות אתרוג המיוחס בחזקת שאינו מורכב.

ערלה וטבל: נפסק **במשנ"ב** (סימן תרמט ס"ק מה) אתרוג טבל ערלה תרומה טמאה פסול כל שבעה, ערלת חו"ל ודמאי כשר אפילו ביום הראשון. לדעת הגר"ח קנייבסקי שליט"א (דרך אמונה תרומות פרק ב הלכה ב ביאור הלכה ד"ה זרען), אם לא נוטעים את העץ על דעת לאכול, אין חיוב לעשר. אבל כיום רוב האילנות נוטעים למכור גם למצוה וגם לאכילה, וחייב במעשר.

חסר: פסול גמור הקיים באתרוגים, הוא 'אתרוג החסר' שפסול ביום הראשון (וכן בשאר הימים במקדש), כמבואר **במשנה** (סוכה דף לד: ותוס' ד"ה שתהא) **רמב"ם** (לולב פרק ח הלכה ז) **שו"ע** (או"ח סימן תרמח סעיף ב) **ומשנ"ב** (שם ס"ק ט ואילך) אתרוג החסר כל שהוא, אפילו נקב קטן ביותר פסול ביום הראשון, שנאמר: ולקחתם, שתהא לקיחה תמה, והחסר אינה לקיחה תמה.

אמנם ביום הראשון בשעת הדחק, וביו"ט שני בחו"ל אפילו כשאינו שעת הדחק, סומכים על ה'יש אומרים' שחסר משהו כשר, ולשיטתם פסול חסר הוא רק בגודל 'איסר' (19 - 33 מ"מ תלוי בדעות השונות). והורו גדולי הוראה שליט"א, שמספק אי אפשר לברך על אתרוג חסר משהו. אבל בחול המועד כשר חסר אפילו יותר מכאיסר, ומברכים עליו.

מסביר הביאור הלכה (ד"ה ואם חסר), שיש באתרוג קליפה שקופה דקה, ומתחתיה קליפה ירוקה. אם נחסר מהקליפה העליונה אינו פוסל משום חסר, אך אם נחסר אפילו משהו מהקליפה הירוקה פסול.

נקב שנוצר על ידי קוץ בשעת חיבורו לאילן, פסול. אם נקרום עליו עור ובשר מלמעלה, כשר. ספק אם נקרום עליו, כשר.

נקלף: נקלף כל הקליפה הדקה העליונה, פסול. נשאר כסלע (קוטר כ-3.2 ס"מ) כשר. בתנאי שהאתרוג נשאר ירוק, אך אם נקלף בשנים ושלושה מקומות ומקום הקילוף השתנה מצבע ירוק לצבע חום, פסול משום מנומר. נקלף בחוטמו (ממקום שמתחיל השיפוע) ונשתנה הצבע, פסול אפילו במשהו. בשעת הדחק יש להקל, אם לא השחיר האתרוג במקום הקילוף (סימן תרמח סעיף 1).

נפל העוקץ: אם העוקץ נפל ונשאר במקומו חור, כתב השו"ע (סימן תרמח סעיף ח) שפסול, אבל אם כל הגומא מלאה, אפילו אם למעלה מהגומא לא נשאר כלום כתב הרמ"א (שם) שכשר.

שינוי מראה: נפסק **בשלחן ערוך** (סימן תרמח סעיף ט) שינוי מראה מתחת לחוטם, בשנים או שלושה מקומות פסול. במקום אחד על רובו פסול. ובחוטם האתרוג (משיפוע האתרוג ומעלה, והיינו ממקום שמתחיל להתקצר ולהתחדד ומעלה) אפילו כל שהוא פוסל.

פנינים

זמני תשובה

זריזין מקדימין: נפסק בשו"ע (סימן תכט סעיף א) שואלין בהלכות פסח קודם לפסח שלשים יום. וכתב המשנ"ב (ס"ק א) הוא הדין בשאר יום טוב, לפחות מצד המנהג. ודעת הבית יוסף (שם) שרק בפסח שהלכותיו מרובות צריך ל' יום, אבל בשאר המועדים מספיק פחות.

כתב במטה אפרים (סימן תרג סעיף ה) נוהגים אנשי מעשה להיות זריזין מקדימין לקנות ארבעת המינים בעשרת ימי תשובה, וזכות המצוה תכריע לכף זכות ביום הדין הקדוש לזכות לו החתימה.

מסופר על הסטייפלער זצ"ל (ארחות רבינו חלק א עמוד רמב) שכבר בט"ו באב היה הולך בעצמו לקנות אתרוג וכשהיתה קשה לו ההליכה הביאו לו אתרוג בתאריך הזה, וכן נוהג בנו הגר"ח קנייבסקי שליט"א שמדי שנה מביא לו מגדל אתרוגים, אתרוג מהודר בט"ו באב (דברי שי"ח שופטים תשע"ח).

הרבה מדקדקים נוהגים לחפש ד' מינים למהדרין מן המהדרין, כבר מתחילת חודש אלול ולפעמים גם לפני, לברור ישירות מהפרדסים והמטעים טרם המיון.

זה לא הזמן: יש בעלי מוסר שאומרים, הרוצה לברוח ממצות תשובה, מתחיל להתעסק עם ד' מינים. היצר הרע אומר לאדם, תעשה הכל באלול, תקנה ד' מינים, תבנה סוכות לכל המשפחה, תארגן אלף ואחד דברים, חוץ מלעשות תשובה!

לגבי חיפוש אתרוג מהודר על חשבון לימוד התורה, התבטא בדרך צחות אחד מגדולי מרביצי התורה שליט"א, שצריך לבדוק שהאתרוג נקי מעון 'ביטול תורה'. ובאמת גם מצד גדרי ההלכה של מצות עסק התורה, צריך לברר האם חייב לסגור את הגמ' כדי לחפש מינים מהודרים, או שעדיף להמשיך בשטייגען, ולהתפשר על מינים כשרים.

בספר חיי המוסר (חלק א עמוד צד) מסופר, פעם נכנס הסבא מקעלם זצ"ל ל'בית התלמוד תורה' בעשרת ימי תשובה, ושמע שני אברכים מדברים ביניהם אודות קניית אתרוג. שאל אותם הסבא בקול והתפעלות, האם עניני יום כיפור כבר הושלמו?

פעם עבר בשוק הג"ר שריה דבליצקי זצ"ל בעשרת ימי תשובה וראה בן אדם בוחר אתרוג, אמר לו על זה אנו אומרים על חטא שחטאנו לפניך בתמהון לבב (ד.א.ש.).

בספר מנהגי מהר"ל (תחילת הלכות סוכה), הובא ברמ"א (סימן תרכד סעיף ה, סימן תרכה סעיף א), ביחס לסוכה שמתחילים לבנותה אחרי יום כיפור 'משום שנשלמו ימי תשובה'. ומצוה הבאה לידו אל יחמיצנה, משמע שקודם יוה"כ אין מוטל עליו עדיין מצוות חג הסוכות.

מעשה נורא על הג"ר אהרן קוטלר זצ"ל, שבא אליו מישהו בערב יום כיפור להראות לו את האתרוג שלו. רבי אהרן פתח לו את הדלת בדמעות ורתת, וביקש שיבוא בזמן אחר 'כי אנוס אני להכין את עצמי ליום הדין' (ר' אהרן סורסקי אש התורה עמוד רעח).

אחרי י"ג מידות: כ"ק אדמו"ר הזקן מאלכסנדר זיע"א, כשהביאו לו אתרוג, לא הסתכל עליו עד אחר הסליחות י"ג מידות, ואמר שעם הדמעות של הסליחות י"ג מידות לפני יום כיפור, רוחצים את האתרוג מכל הכתמים. (מאורן של ישראל תשל"א עמוד קפז). וכעין זה כתב בשם משמואל (סוכות תרע"ח). ❖

ולכן, בחוטם כל 'נקודה שחורה' או לבנה פוסלת. למטה מהחוטם, פוסל דוקא ברובו או בשנים ושלושה מקומות עם הפרש ניכר ביניהם, באופן שמכל צד אפשר לראות את אחת הנקודות, שהוא רוב ההיקף.

יש שכתבו (חיים וברכה אות ש"ב, חוט שני סוכה עמוד רפג), שחום כהה הנוטה לשחור אין להכשיר.

וכתב בספר **ארבעת המינים למהדרין** (עמוד שע) נקודה שחורה פוסלת, רק כאשר היא מגוף האתרוג, אבל נקודה שחורה שאינה מגוף האתרוג (כגון מהריסוס או מבעלי חיים) כשרה, כפי שמוכח מהמשנ"ב (סימן תרמח ס"ק מט). ומציין 8 סוגי נקודות שחורות, שלכל אחד דין שונה. והכלל בזה, אם ניתן להסיר את הנקודה השחורה הדבוקה לאתרוג באמצעי עזר (מים, שעוה, פלסטלינה - ויזהר לא לפסול את האתרוג מדין חסר) האתרוג ודאי כשר, אפילו אם בפועל לא הסירו (ארחות רבינו חלק ב עמוד רעד). וגם כשאי אפשר להסיר, תלוי איזה נקודה, ויש לשאול מורה הוראה מומחה.

בלעטלך: כתב הרמ"א (סימן תרמח סעיף יג), בלעטלך המצוי מאד באתרוגים, [שהם כעין גלד שנוצר על ידי שפשוף העלים באתרוג] כשר, אבל אם הוא גבוה מהאתרוג, נחלקו הפוסקים. והכריע המשנ"ב (ס"ק נ) שאין להקל לקחתו אלא בשעת הדחק. והורה הג"ר **ניסים קרליץ** שליט"א (חוט שני סוכה עמוד רפא) שאם הוא בולט מעט שצריך הבחנה במישוש אם בולט, כשר, שהרי כל בלעטל יש לו מעט בליטה.

טווח הבדיקה: כידוע דין 'הדר' בשינוי מראה באתרוג תלוי ב'נראה לעין', לא כל נקודה על האתרוג פוסלת אלא רק נקודה הניכרת לעין. אם אינו ניכר בטווח ראייה רגיל, אלא בהתבוננות מדוקדקת מידי כשר. לרוב הפוסקים המרחק הנכון להחזיקו באחיזה רגילה ביד, והוא כ- 35 ס"מ. ודעת החזו"א (סימן קמז ס"ק ה) להחמיר שצריך להסתכל ממרחק יותר קצר, והוא משוער בערך 15 ס"מ.

לגבי חסר שפסול בכל שהוא, מחמירים יותר, ולא מסתפקים בראיה בעלמא, אלא מסתכלים בהתבוננות מדוקדקת היטב (הסתכלות בזכוכית מגדלת, היא רק לברר המציאות, כאשר לא ברור מה רואים).

צבע ירוק: נפסק בשו"ע (סימן תרמח סעיף כא) אתרוג ירוק שדומה לעשבי השדה, פסול. וכוונתו לירוק חזק, אבל ירוק בהיר כשר. וכתב בחוט שני (עמוד רפב) שאם חלק מהאתרוג כבר הצהיב וחלקו עדיין ירוק, כשר.

בזמננו דעת הגר"ש אלישיב זצ"ל, כיון שכיום כל האתרוגים הירוקים יכולים לחזור ולהיות צהובים, אין חסרון באתרוג ירוק. מאידך לדעת הג"ר **ניסים קרליץ** שליט"א (חוט שני סוכות עמוד רפד) וכעין זה בהליכות שלמה (סוכות פרק י סעיף כג) שגם כיום עדיף אתרוג צהוב שאינו מהודר (אם אין עליו פקפוק) מאתרוג ירוק כהה.

משקל: צריך לוודא שהאתרוג גדול בשיעור הנצרך. וכתב **בביאור הלכה** (סימן תרמח סעיף כב) שלכתחילה צריך שיהיה גדול כמו ב' ביצים (בערך 100 גרם לשיטת החזו"א). שים לב, באתרוגי מים, שמצטמקים במשך הזמן, צריך שיהיה יותר ממשקל זה, שגם כשיצטמק יישאר על השיעור המינימלי.

4. אתרוג מהודר

נקי: ברוך ד' אכשר דרא, ומצויים בדורנו ד' מינים מהודרים, מה שלא היה מצוי בדורות הקודמים, ישראל קדושים מדקדקים במצוות, ומקדישים הרבה זמן לעיין ולברר, ומשלמים דמים מרובים טבין ותקילין כל אחד כפי יכולתו, לקנות ד' מינים מובחרים בתכלית ההידור נאה בגידולו ובמראהו ונקי מכל חשש פסול, ו'גלאט' לפי כל שיטות הפוסקים. כמבואר בגמ' (שבת דף קלג:): מצוה לעשות לולב נאה, ונדרש מהפסוק **זֶה קֵלֵי יְאֻנְהוּ** (שמות טו ב), התנאה לפניו במצות. ובפרט שבאתרוג התפרש לקחת 'הָדָר', והוקשו ד' מינים זה לזה.

יש הידור לקחת אתרוג נקי ללא נקודות שחורות כלל, ובלא בלעטלך, אף באופן שמצד הדין כשר. כלשון שכתב הפרי מגדים (אשל אברהם סימן תרמח ס"ק כד) ואשרי מי שיוכל ליקח אתרוג נאה הדר ונקי מכל.

גידול נאה: מלבד ההידורים בניקיון קיים דין זה קלי ואנוהו בלולב נאה, והיינו שיראה יפה ומהודר בצורתו, דומה לאתרוג ולא ללימון. וכתב בתפארת ישראל (סוכה פרק ג משנה ו כיין) שיש 5 הידורים באתרוג: כמה שיותר נקי ובפרט בראשו, שיהיו עליו בליטות ולא חלק כלימון, עוקץ שקוע, בנוי כמגדל ולא דומה לכדור, שושנתא שלימה מול העוקץ.

5. הידור מצוה

כפי יכולתו: הורה הג"ר שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל (הליכות שלמה פרק י הערה 13) 'היום שמצויים בשוק ארבעת המינים מהודרים לרוב, נכון שישתדל כל אחד כפי יכולתו להדר המצוה'. כתב בספר המנהגים (סימן מט) ומי שקונה לולב ואתרוג יפה, זוכה לחיי עולם זה וחיים עולם הבא, וגם כאלו קיים כל התורה כולה.

והורו הגרב"צ אבא שאול זצ"ל והגרי"ש אלישיב זצ"ל (שערי חג הסוכות עמוד קפא) שעדיף אתרוג עם גידול יפה אף שיש עליו בלעטלך, מאתרוג שאין לו גידול יפה ונקי מבלעטלך. כי העלים נחשבים כמראה טבעי של האתרוג. ויש מגדולי הוראה שליט"א שסוברים שעדיף נקי מבלעטלך יותר מגידול יפה.

חסר משהו, אינו שלו - פסול רק ביום הראשון. אתרוג פחות מהשיעור, מורכב - פסול גם בכל הימים. לגבי 'הדר', ניטל עוקצו, ניטלה פטמתו דנו הפוסקים אם פסול גם בשאר הימים (שו"ע סימן תרמט סעיף ה, משנ"ב ס"ק מט).

פיטם

6. נפל הפיטם

נפל הפיטם בשעת גידולו: הפיטם שבראש האתרוג, אם נפל בשעת גידולו, הכשיר הרמ"א (סימן תרמח סעיף ז) וכן מנהג העולם. וסימן לכך שנפל על העץ, כותב המשנ"ב (ס"ק לב) בשם הביכורי יעקב (ס"ק כד) שיש גומא במקום הפיטם. והתיר הג"ר שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל (הליכות שלמה פרק י סעיף יח) גם כשנפל באמצע או בסוף גידולו, אם כך דרך גידולו.

נפל הפיטם אחרי הקטיפה: פיטם שנפל כולו עם החלק שבתוך הפרי, אחרי קטיפת האתרוג מהאילן, הרמ"א (סימן תרמט סעיף ה) פוסל מדין חסר, רק ביום הראשון, והמגן אברהם (סימן תרמט ס"ק יז) פוסל גם בשאר הימים מדין הדר, כי הוא חסר בראש האתרוג וניכר, והכריע המשנ"ב (ס"ק לו) שאם אי אפשר למצוא אחר, יש לסמוך על המקילים, אבל מפקפק אם יכול לברך עליו, אלא אם כן יצטרף עוד ספק להקל, שאז ודאי יוכל לברך.

וחדש הג"ר שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל (הליכות שלמה פרק י סעיף יט) שהצד בפוסקים להתיר בנפל מקצת הפיטם, זה רק בפיטם יבש כעץ, אבל פיטם ירוק כמראה האתרוג דינו כבשר הפרי ופסול בחסר משהו.

נפל רק הפיטם שמעל הפרי, ולא בולט כלום, נחלקו הפוסקים בכשרותו. נשאר מעט בולט מהפיטם מעל האתרוג, המגן אברהם מיקל, אבל המשנ"ב (ס"ק לא) מסיק, טוב להדר אם יש לו אחר. נפלה השושנתא העליונה (כעין כדור בראש הפיטם), הכשיר הרמ"א (סימן תרמח סעיף ז), וטוב להחמיר כשיש לו אחר מהודר כמותו.

7. בזמננו

בלי פיטם: נחלקו פוסקי זמננו האם עדיף אתרוג עם פיטם או אתרוג בלי פיטם. הוראת החזו"א וכן מנהג רוב העולם שמותר לקחת לכתחילה אתרוג בלי פיטם, כאשר לפי הסימנים ניכר שהפיטם נפל בעודו על העץ. ומכל מקום אמר הגר"ח קנייבסקי שליט"א (דברי שי"ח) בשם החזו"א שעדיף אתרוג עם פיטם.

ובשם הג"ר שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל (מעדני שלמה עמוד צה, ביאורים ומוספים משנ"ב דרשו החדש סימן תרמח הערה 61) שעדיף בלי פיטם, שכן אתרוג עם פיטם הוא יותר בחשש 'מורכב' שהסוחרים עושים תחבולות שונות להרכבה, כדי שלא יפול הפיטם. (העירו שכיום חשש זה אינו

מצוי, שהרי על ידי הריסוס הפיטם אינו נופל, ולכן בשנת השמיטה שלא מרססים לא מצויים אתרוגים עם פיטם).

ועוד שיש חשש שהפיטם יפול במהלך הימים הארוכים עד החג, ואף שלא יפול אולי יתייבש ביותר ויפסל כדין אתרוג היבש.

עם פיטם: מאידך לדעת הג"ר יוסף שלום אלישיב זצ"ל (אשרי האיש חלק ג פרק לא אות א, הלכות חג בחג, ישא יוסף חלק ב סימן קנח, ישא יוסף חלק ג סימן קסו), מצד הדין צריך לקחת אתרוג עם פיטם, שכן כל אתרוג בלי פיטם יש בו חשש חסר, כי ההיתר של הרא"ש שנפסק ברמ"א (תרמ"ח סעיף ז), הוא רק כשלא היה לו פיטם מעולם, או שנפל כשעדיין אין עליו שם אתרוג. אבל כיום שרוב האתרוגים (99%) נופל הפיטם בגדילה, ורק מיעוט (1%) גודל בלי פיטם כלל, ואם הפיטם נפל כשיש עליו שם אתרוג, לא נחשב שלא היה לו מעולם, ופסול משום 'חסר'.

וכן דעת הגר"ח פ"ש שיינברג זצ"ל שאתרוג בלי פיטם יש לו חשש פסול של חסר, ולכן עדיף אתרוג שאינו נאה עם פיטם, מאתרוג נאה בלי פיטם. ויש הרבה שמדקדקים לקחת עם פיטם משום נוי המצוה והדרה, שיותר נאה אתרוג עם פיטם.

ולדעת הגר"ש הלוי ואזנר זצ"ל (שו"ת שבט הלוי חלק א סימן קעז) לשואל הג"ר מאיר ברנדסדופר זצ"ל שבפשוטות אם נפל הפיטם בעודו על העץ פסול, ומכל מקום יש ללמד זכות על המקילים כמו שביאר שם.

ושמעתי מחכמי הוראה שליט"א, שראוי למדקדק לחוש לשיטת הפוסקים שפוסלים ללא פיטם, אף שלהלכה כשר, יש הידור לחוש לשיטתם כמבואר בביאור הלכה (ריש סימן תרנו ד"ה אם) שאם יש מחלוקת הפוסקים, אף שלהלכה כשר, מכל מקום צריך להדר עד שלישי כמבואר בפמ"ג. (וציין לשיטת הבגדי ישע שהחמיר עוד יותר מזה).

סיבה נוספת כתב הג"ר אליהו ברוך פינקל זצ"ל (ספר הזכרון להגרש"י בורנשטיין - 'שיר ושבחה' עמוד שסג) שציטט את הביאור הגר"א (ס"ק טז) שההיתר של הרמ"א שמכשיר אתרוג שנולד בלי פיטם שהוא טריפה, הוא רק לשיטת הרמב"ם שמכשיר בהמה שנולדה טריפה. אבל הרמ"א ביו"ד פוסק שרק בדיעבד סומכים על הרמב"ם, ולכן אתרוג שנולד בלי פיטם כשר רק בדיעבד.

8. למעשה

הדרכה קצרה לקונה: לברר סוג האתרוג וכשרותו, נקי מחששות מורכב, ערלה, טבל, רבעי, כלאים, חילול שבת. מוודא בשקעים ובבליטות שהאתרוג לא נחסר ולא קיבל 'מכה', פיטם שלם, לחילופין שהפיטם נפל לפני שנקטף. לוקח את האתרוג במרחק של כ-35 ס"מ, (ולחזו"א כ-15 ס"מ) בודק שאין שינוי מראה או נקודה שחורה שאינה ניתנת להסרה בשיפועו העליון או שלש נקודות ברוב היקף האתרוג למטה, ויבדוק את העוקץ שלא נעקר. האתרוג לא התקלף. מראה האתרוג ירוק טבעי, ולא בצבע חום. משקל לפחות של 100 גרם.

המהדר מוודא שיהיה נקי כמה שאפשר מנקודות שחורות, וטוב שלא יהיה בלעטלך כלל, ובוחר אתרוג בגידול נאה. ולדעת חלק מן הפוסקים, יקפיד מדינא שיהיה באתרוג פיטם. אם מבחינים במראה בעייתי לא ברור הנראה לעין או חסרון בפיטם, פונים לרב המומחה במראות אתרוג להכרעה. קונים ממוכר גדול, משלמים במזומן ולא בהקפה, אורזים את האתרוג בזהירות.

קופסאות: הקונה אתרוג בקופסא, צריך לבדוק את תכולתה, כיון שרמת ההידור וההשגחה המוטבעת על האריזה, מתייחס אך ורק לרגע האריזה, ויתכן שבשעת האריזה היה ירוק מאוד ולא ניכר לעין הנקודה השחורה, וכעת נהפך להיות צהוב, וניכרת הנקודה השחורה ופסול. גם יתכן שהאתרוג קיבל מכה במהלך הגלגולים ונהפך לחסר, או שנפל הפיטם. וגם יתכנו טעויות. מה גם, שההשגחה היא רק על ערלה תרו"מ וחזקת בלתי מורכב, שכן יש הכשרים מהודרים שמצהירים בפירוש שההכשר אינו אחראי לרמת הידור האתרוג, וכשרותו לברכה, ומחירו.

סיכום הגיליון:

דינים העולים

- א. ד' מינים: אכשר דרא וכיום מצויים ד' מינים בהידור רב. חשוב לדעת מה הידור ומה מעכב, ההידור הראשון הוא, לברר שאין חשש פסול, מורכב, ערלה, טבל, רבעי, חסר, שינוי מראה. ולכן כדאי לקנות רק אצל מוכר ירא שמים, או בחנות עם השגחה מהודרת.
- ב. חסר: חסר (כל שהוא אף שאינו נראה לעין) פסול ביום הראשון, וכשר בחול המועד. במקדש פסול כל שבעה. גם בזמננו במקום המקדש פסול כל שבעה. נפל הפיטם פסול ביום הראשון, ויש פוסלים כל הימים.
- ג. שינוי מראה: שינוי מראה כגון נקודות שחורות בחוטם האתרוג פסול. אינו בחוטם אם הוא על רובו או בשנים ושלשה מקומות ברוב היקפו פסול. שינוי מראה פוסל דוקא אם ניכר לעין, במרחק של כ-35 ס"מ, ויש מחמירים במרחק של כ-15 ס"מ. נקודות שאפשר להסירם, כשר.
- ד. נקלף: נקלף כולו פסול. נשאר כסלע (קוטר כ-3.2 ס"מ) וצבעו ירוק כשר. נקלף בשנים ושלשה מקומות בצבע חום, פסול משום מנומר. נקלף בחוטמו ונשתנה הצבע, פוסל אפילו משהו. ובשעת הדחק יש להקל אם לא השחיר במקום הקילוף.
- ה. משקל: האתרוג יהיה במשקל לפחות 100 גרם.
- ו. אתרוג מהודר: יש הידור שהאתרוג יהיה נקי לגמרי אף ממראות שהם כשרים מצד הדין, ויש מחמירים שיהיה עם פיטם, עם בליטות, עוקץ שקוע, בנוי כמגדל, ועם שושנתא שלימה. ועוד הידור לא להיכנס למחלוקת הפוסקים. ❖

'עומק הפשט'

נייד: 052-7687405 | פקס: 02-6507823 | 5047867@gmail.com

הודעה:

אפשר לקבל חינם כל

שבוע את הגיליון

במייל

המעוניין ישלח

בקשה לכתובת מייל

5047867@gmail.com

הגיליון נתרם:

להצלחת רבי אהרן

בן שלמה שליט"א ובני

ביתו וכל יוצאי חלציו,

זכות התורה תעמוד להם

שיזכו לאושר ועושר

נחת ושמחה, וכתובה

וחתימה טובה, אמן.

הנושא לשבוע הבא:

בחירת לולב מהודר?

אפשרות להנצחה; לע"נ, לרפו"ש, לישועה, וכדומה!

ניתן לשלוח - רעיונות ותיקונים, הוספות והערות, להגדיל

תורה ולהאדירה.

אפשר לתרום עבור הוצאת הגיליונות בעמדות

הממוחשבות של 'נדרים פלוס' ו'קהילות' ברחבי הארץ,

תחת המדור 'קופות נוספות' לפי החיפוש: 'עומק הפשט'.

וכן בקו הצדקה 073-2757000 יש להקיש עבור קוד 1529.

כשרות ארבעת המינים

אותה בלי התבוננות, מפני שידע את מקומה, האתרוג כשר הואיל ובמצב כזה רוב עיני בני אדם לא רואים אותה בלי התבוננות.

מרחק הנכון לבדיקת האתרוג

עמוד מס 380 ארבעת המינים למהדרין (צבעוני) עדס, אברהם חיים בן דניאל הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

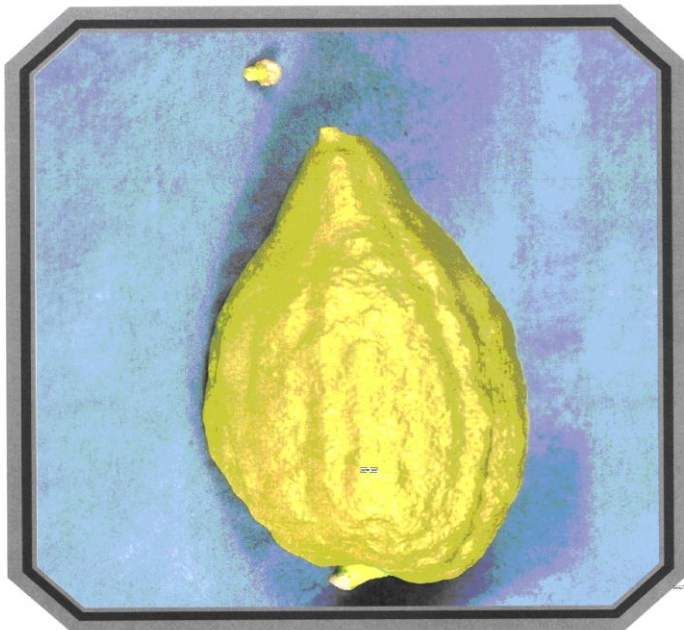
1. א. שושנתא ב. פיטם ג. גוף האתרוג ד. העוקץ ה. שקיעות ובלטות

כשרות ארבעת המינים (צבעוני) שטרן, יחיאל מיכל בן משה אהרן הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

כשרות ארבעת המינים

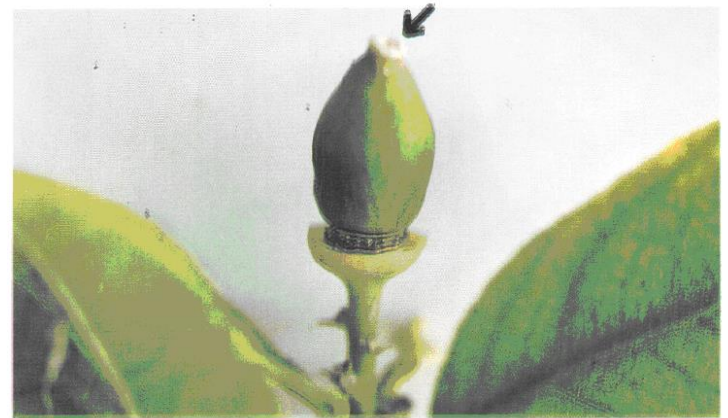
נפילת פיטם

אתרוג שנפל ממנו הפיטם פסול מדין חסר, ולכן כתב הרמ"א סימן תרמ"ט סעיף ה' שפיטם שנפל – פסול רק ביום הראשון ואילו בשאר ימים כשר, אולם המשנ"ב שם בס"ק ל"ז מביא את המג"א שכתב שבפיטם שנפל יש גם היסרון של הדר, ועל כן פסול כל שבעה.

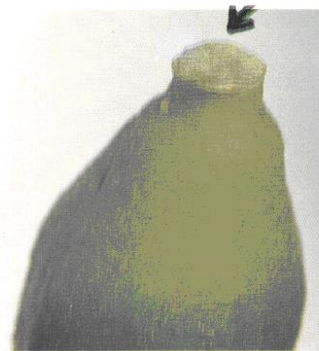

אתרוג שנפל בו הפיטם אחר הקטיפה

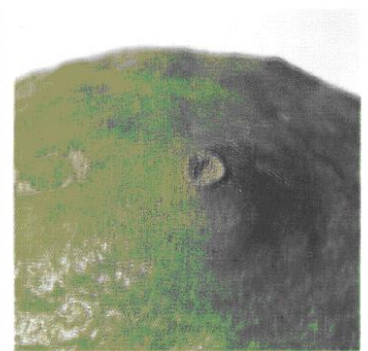
עמוד מס 332 ארבעת המינים למהדרין (צבעוני) עדס, אברהם חיים בן דניאל הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

27. גומא במקום הפיטם מעודו בקטנותו

29. פיטם שאין לו גומא בקטנותו

28. גומא במקום הפיטם בגדלותו

ד. כאשר ישנה גומא בתוך האתרוג, היא מוכיחה שלא היה פיטם מתחילת גידולו. סימן זה הובא במב"ט ח"ג סימן מ"ט, ובמ"ב ס"ק ל"ב, שבאתרוג שנשברה פטמתו, לא יכול להיות שיווצר סוג גומא כזאת. [ואין הכוונה שלא נשבר כלל, אלא נפל בעודו קטן מאד, על העץ] (ראה תמונות 27, 28, 29).

עמוד מס 42 כשרות ארבעת המינים (צבעוני) שטרן, יחיאל מיכל בן משה אהרן הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

עומק הפשט

בס"ד, יום ג' פרשת כי תבוא י"ז אלול תשע"ח,
גליון נושא בענינא דיומא.

בירורי הלכה ופסקי דין אקטואליים, מפי גדולי
ופוסקי הדור שליט"א. לעורר לב המעיין, ואין
לסמוך על הדברים הלכה למעשה.

גליון נושא:

'בחירת לולב מהודר'

פפת תמרים

מצוה: כתוב בתורה (פרשת אמור, ויקרא כג מ) ולקחתם לכם ביום הראשון... פפת תמרים וגו'. בגליון זה נלמד, איך לבחור לולב מהודר.

כמו אתרוג: תחילה נחזור בקצרה, על הדינים באתרוג, שקיימים גם בלולב. 'לכם' ביום הראשון - שייך גם בלולב.

ערלה וטבל - מבואר בריטב"א (סוכה דף לה.), ובשו"ע (יו"ד סימן רצד סעיף ה) שהפסול נאמר רק באתרוג שהוא פרי, ולא בלולב והדס שהם עץ.

מורכב - מפורש בחיי אדם (כלל קנב סעיף ב) ובשבנות יעקב (שו"ת חלק א סימן לו) שמורכב פסול בכל ד' מינים כי אין שמם עליהם. עכ"ד. [מנהג העולם לא לחקור האם יש הרכבה בלולב הדס וערבה, ואולי כי אינו מצוין].

1. שני שלבים בבדיקה

שלב ראשון: בחירת לולב מתחלקת לשני שלבים. בשלב הראשון נבדוק את הלולב בכללותו; (א) קונים זן כשר ומהודר, ולא זן בעייתי. (ב) מבצעים קניה כדון, שיהיה 'לכם'. (ג) לולב טרי ולא יבש. (ד) העלים אינם פרודים. (ה) לולב ישר ולא עקום. (ו) גובה השדרה בשיעור לכתחילה של 32-39 ס"מ.

שלב שני: בשלב השני נבדוק שבע דברים בראש העלה האמצעי שנקרא 'תיומת'. (א) שלם ואינו נקטם. (ב) סגור ולא נחלק. (ג) לח ולא יבש. (ד) אינו כהימנק. (ה) בראש התיומת, שני חלקי העלה יגמרו בשווה, ולא יהיה עלה אחד גבוה מהשני (עד 2 מ"מ כשר). (ו) ישר ולא כפוף. (ז) מחלוקת לגבי קליפה אדומה הנקראת קורא. ונבאר את הדברים להלן.

אורכו: מבואר בשו"ע (סימן תרנ סעיף א) שאורך הלולב יהיה ארבעה טפחים, והיינו מתחתית הלולב מהמקום שיש בו עלים משני צדדים (כשרות ארבעת המינים עמוד קלז), עד סוף השדרה, לא כולל הגובה של העלה האמצעי. ושיעורו לכתחילה, (ט"ז אגודלים) להגר"ח נאה 32.7 ס"מ, ולחזו"א 39 ס"מ. ובדיעבד, (י"ג אגודלים ושליש) להגר"ח נאה 26.7 ס"מ, ולחזו"א 32.

2. יבשו העלים

יבש: נפסק בשו"ע (סימן תרמה סעיף ה) לולב שיבשו רוב עליו ונהפכו מירוק ללבן פסול. הרמ"א מיקל שפסול יבש הוא רק אם נפרך בצפורן. המשנ"ב (ס"ק כד) מביא את שיטת הראב"ד, שאף אם יבש רק העלה העליון שנקרא תיומת פסול.

דעת הריטב"א הובא בביאור הגר"א (סימן תרמה סעיף ט), ובביאור הלכה (סוף סימן תרמה ד"ה נסדק), בעלה האמצעי אפילו יבש משהו פסול. וידוע התמיהה, מדוע כלפי יבש לא ציטט המשנ"ב את הריטב"א שפסול אפילו במשהו ורק לגבי נסדק ציטט את הריטב"א שפסול בכל שהוא, ותרצו בכמה אופנים, ואכ"מ.

מצוי בהרבה לולבים, שהשמש שורפת את ה'שפיץ' ונהפך מירוק לאדום. החזו"א זצ"ל (או"ח סימן קמה ס"ק יא) מכשירו. וכן דעת הג"ר שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל (מעדני שלמה עמוד פט) ששריפת השמש אין בה פסול, כי יש לחלוחית בלולב מצד עצמו, ואינו נפרך כצפורן, ומראה לובן ואדום בעלמא הוא. ולכן אם רואה שכל העלה ירוק, ורק למעלה יש לו מראה לבן, בהכרח שזה מחמת השמש וכשר.

פנינים

להתנאות בלולב נאה...

מצוה להתנאות: יש נוהגים להראות בימי הסוכות בבית הכנסת לסובבים, את הלולב והאתרוג המהודר שלו. וכתב בשו"ת משנה שכיר (חלק א סימן קיז) ואפיקי מגינים (או"ח סוף סימן קנד) שאין בזה חשש גאווה ויוהרה, שמצינו מקור למנהג זה בגמ' (יומא דף ע. סוטה מא.) אחרי סיום התפילה ביום הכיפורים, 'כל אחד ואחד מביא ספר תורה מביתו וקורא בו, כדי להראות חזותו לרבים'. מפרש רש"י להראות נוי של ס"ת ותפארת בעליה, שטרם להתנאות במצוה. שנאמר זה קלי ואָנוּהוּ (שמות טו, ב) התנאה לפניו במצוות לולב נאה, ספר תורה נאה, בקלף נאה וכו'. מדברי רש"י מוכיח הנצי"ב (העמק שאלה בראשית שאילתא ג אות ד) שמותר להתפאר במצוה מהודרת, והוא בכלל הדין של הידור מצוה הנלמד מזה קלי ואנוהו.

כתב רבינו יונה (אבות פרק ב משנה א) גם צריך להתנאות במצות, לולב נאה טלית נאה ספר תורה נאה תפילין וכיוצא בהן, בענין שיפארוהו בני אדם וישבחוהו עליהן.

והוסיף בתשובות והנהגות (חלק א סימן שפט) שאדרבה יש מעלה להתנאות בספר תורה, תפילין ואתרוג מהודרים, כדי שגם חבירו ישתדל לקנות נאה כמותו. ואין חסרון שנהנה כשמראה לאחרים תפארת המצוה.

אסור להתנאות: כתב בסה"ק אור המאיר (דברים, לסוכות) וכעין זה כתב בספר המקנה (קידושין דף ע. ד"ה כל האומר), אַל תְּבֹאֲנִי רְגַל גְּאֹוָה (תהילים לו יב) - ראשי תיבות אתרוג, שהקונה אתרוג מהודר לכבוד עצמו עליהם נאמר (סוטה ה.) אין אני והוא יכולים לדור בעולם, ולכן בראשי תיבות כתוב 'אתרג' בכתוב חסר, כי הקב"ה מסתלק ממנו. ויש מרמזים גם בהמשך הפסוק, וַיֵּד רְשָׁעִים אֶל תַּגְדָּנִי: שהלולב מבקש שהרשע לא יענעו.

כתב הרמ"א (יו"ד סימן רמט סעיף יג) המפרסם שעשה צדקה מפסיד שכר המצוה, וביאר שם הש"ך (בנקודות הכסף) בשם הרשב"א שלמרות שמפרסמים עושי מצוה, מכל מקום אסור להתגאות במצוה שעשה ללא תועלת. עכ"ד. כלומר, אם מתפאר שזכה במצוה מהודרת, מקיים זה קלי ואנוהו, ויגבה לבו בדרכי ד'. ואם מתגאה ומפרסם כמה הוא מוצלח שהצליח להשיג מינים נאים, מפסיד שכר המצוה.

וראה בהערות להגרי"ש אלישיב זצ"ל (סוטה דף מא.) שהוכיח מדברי הרמב"ם שלא הביא דין זה, אף שהביא את מנהג אנשי ירושלים לילך כל היום ולולבם בידם, כי חיבוב מצוה שלאחר המצוה אינו בכלל זה קלי ואנוהו התנאה לפניו במצות, וחלוק מאנשי ירושלים שהחיבוב מצוה הוא בעצם הקיום מצוה בכל רגע.

מאיך הגרי"ז מבריסק זצ"ל חשש לפוסלו. והורה הסטייפלער זצ"ל (ארחות רבינו חלק ב עמוד רמ) שאם העלה אדם רק בשטח קטן, כשר גם לשיטת בריסק.

3. נקטם ראשו

נקטם: נקטם ראשו פסול. לדעת השו"ע (סימן תרמה סעיף ו) פסול רק אם נקטם מקצת של רוב העלים העליונים. הרמ"א חולק ופוסל, אפילו נקטם משהו בראש העלה האמצעי לבד. וסיים שבשעת הדחק שאין לו אחר יברך עליו. ואם יש שני תימות ונקטם רק אחד מהם כתב המשנ"ב (ס"ק כט) אפשר שיש להקל.

ספק נקטם, הורו גדולי הוראה שליט"א שאין להחמיר, כיון שהוא ספק ספיקא, ספק האם נקטם, ואפילו אם נקטם שמא הלכה כשו"ע שדוקא רוב עלים פסול.

לולבים שמסתיימים בקוץ ונקטם הקוץ, הכשיר החזו"א (ארבעת המינים השלם מלואים חלק א אות לב). אולם הגרי"ש אלישיב זצ"ל פסל אותם.

4. נחלקה התיומת

בגמ' (סוכה לב.) מבואר נחלקה התיומת פסול ביום הראשון. (פירוש - שנפתח החיבור שבין שני חלקי העלה בלולב.)

השו"ע (סימן תרמה סעיף ג) פוסל רק אם נחלקו התיומת של רוב העלים, ברוב אורכו של העלה. אמנם הרמ"א בשם התרומת הדשן פוסל אפילו אם רק העלה האמצעי נחלק עד השדרה, נחשב שנחלקה התיומת,

ופסול ביום הראשון, והוסיף שלמצוה מן המובחר, צריך שהעלה האמצעי לא יהיה חלוק בכלל, וכפי שביאר החיי אדם שאפילו משהו לא יהיה פתוח, כי יש מחמירים אפילו בנחלק קצת, שמא יפתח על ידי הנענועים. ובשאר הימים כשר אפילו פתוח (משנ"ב ס"ק יז).

אמנם בביאור הגר"א כותב שרק ברוב העלה פסול, ובפתוח מקצתו, אין להחמיר כלל, ודעת הט"ז שרק בפתוח טפח יש להחמיר, ולכן הכריע המשנ"ב (ס"ק יט) שאם יש לו לולב אחר יקחנו, משום מהיות טוב, אבל מצד הדין, אין צריך לחשוש, כל זמן שלא נחלק רובו.

שתי תימות: כשיש שתי תימות ונחלקה אחת מהם, כותב המשנ"ב (ס"ק טו) שפסול. למרות שבנקטם פוסק המשנ"ב (ס"ק כט) שיתכן שיש להקל, אם נקטמה רק אחת מהם. ואם כלה הלולב בשני עלים כתב בהליכות שלמה (פרק י סעיף א) שאינם צריכים להיות מחוברים יחד.

הדבקה: הרבה סוחרים מדביקים בדבק שקוף, את קצה ראש התימות של הלולב הפתוח קצת, כדי שלא יפתח עוד מהנענועים, וכך יהיה כשר לדעת הרמ"א. ראשון המתירים היה המהרש"ם (דעת תורה או"ח סימן תרמה סעיף ז) שכתב שאפשר להדביק תימות שנסדקה קצת, ומה שלא מועיל להדביק הוא רק כשנסדק כשיעור הפוסל. הג"ר ישראל יעקב פישר זצ"ל (בהסכמתו לספר ארבעת המינים השלם, הליכות אבן ישראל פרק כה סעיף ב) התיר להדביק גם כאשר העלה נחלק ברובו, והוסיף שאין בכך משום 'בל תוסיף', כי הדבק מתבטל ללולב.

ונחלק עליו בשו"ת משנה הלכות (חלק טו סימן קצה) אסר להדביק שהרי מעולם לא נתנו הפוסקים את העצה הזו. ויש פוסקים שפסלו משום חציצה ועוד טעמים. יש טוענים שגם לדעת המכשירים, המוכר צריך להודיע לקונה שהלולב מודבק בדבק, ואם אינו מודיע, יש לחוש לאונאה.

עלים הסמוכים לתימות: יש חומרא של המגן אברהם שהובא בשער הציון (סימן תרמה סעיף לג) שבדין של נחלקה התימות כלול עוד, שאם העלים הצמודים לתימות העליונה נחלקו עד שנראים כשנים, פסול, אף שהתימות העליונה לא נחלקה כלל. וכתב השער הציון (שם), שלפי דבריו, צריך להיזהר מאד כשבדקים את העלה האמצעי אם נחלק, ומחזיקים אותו בידו לראותו היטב, שלא לחלק העלין העליונים שאצלה. והורו גדולי הוראה שליט"א שמנהג העולם לא לחשוש לחומרא זו של המגן אברהם, מה גם שלא מצוי שיפתחו העלים הסמוכים לתימות.

5. נראה כ'הימנק'

נסדק כהימנק: אם העלה האמצעי של הלולב נסדק בראשו, אפילו במשהו, באופן שכל עלה פונה לצד אחר (בצורת V) פסול. דעת הג"ר שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל (הליכות שלמה פרק י סעיף ו) שהפסול הוא רק כשהתעקמו באופן שאי אפשר לחבר אותם יחד. וכן יש מורים שאם כשמניחים את הלולב על השולחן אינו נראה כהימנק, כשר. בארחות רבינו (חלק ב עמוד רמא) כתב שהחזו"א התיר כשנחלק רק במשהו. וכתב הג"ר ניסים קרליץ שליט"א (חוט שני סוכות עמוד רעח), שאם יוצא מסוף העלה קוץ קטן ורק הוא נחלק, כשר. אבל אם הוא גדול יותר מהרגיל, פסול.

קורא: לגבי נחלקה התימות ונסדק כהימנק, דעת הג"ר יעקב ישראל קנייבסקי זצ"ל (קריינא דאיגרתא חלק ב עמוד רלט) והג"ר ניסים קרליץ שליט"א (חוט שני סוכה עמודים רעו, רעח) שעל ידי הקורא נחשבים העלים במחברים, וכן לענין הימנק, אם ההימנק קטן מאד ולא ניכר משום הקורא, כשר כל זמן שהקורא עליו, כמבואר ברמב"ם שיסוד הפסול של הימנק "שנתרחקו שני סדקיו זה מזה עד שיראו כשנים" ועל ידי הקורא אינו נראה כשנים.

מנהג הספרדים: כתב השדי חמד (מערכת ד' מינים סימן ב אות א) שמנהג הספרדים ליטול לולב מכוסה בקורא, כשרק העלים העליונים מכוסים בקורא, ויש בכך מעלה שאז אין בו כל חשש של פסול, וכן נוהגים הספרדים גם בזמננו. מאידך, כתב בספר ביכורי יעקב (סימן תרמה סעיף א) שאין ראוי ליטלו, כי אי אפשר לקיים איתה את מצות הנענועים, כמבואר באריכות בפסקי תשובות (סימן תרמה ס"ק מג). והגרי"ז מבריסק זצ"ל לא לקח לולב המכוסה בקורא, וביאר בנו הג"ר דוד סולובייצ'יק שליט"א כי חשש שמא הוא 'הימנק'. ואמר הג"ר ניסים קרליץ שליט"א שאם ניכר שאינו כהימנק גם לשיטת הגרי"ז כשר ואין לחוש לנחלקה התימות (ארבעת המינים למהדרין עמוד פב).

עקום: כתב בשו"ע (סימן תרמה סעיף ח) לולב שהתעקם כמגל לאחוריו (כאשר השדרה של הלולב כלפי האדם, התעקם לכיוונו) כשר. לפניו (לצד העלים), או לאחד מהצדדים, פסול. והורה החזו"א (ארחות רבינו עמוד רמה) שאם התעקם קצת כשר.

כפוף: לולב שכל שדרתו כפופה כאגמון, פסול. ואם עליו כפופים בראשיהם כשר, כי כך צורת הגדילה של הרבה לולבים. אם ראש העלה העליון כפוף (המכונה קנעפל) כתב **המשנ"ב** (ס"ק מ) **שהרא"ש** היה מהדר לקחתו, כי אז ודאי הוא לא נחלק, מאידך יש מהראשונים שפסלוהו. אם רוב העלים כפופים, נחלקו האחרונים בזה, ואם יש לו אחר לא יקחנו.

וכתב בארחות רבינו (חלק ד עמוד קעה) בשם החזו"א שדוקא אם נכפף ראש העלה, אף אם נוטה לצד כדוגמת אות 'ריש' כשר.

6. נפרדו העלים

כתב השו"ע (סימן תרמה סעיף א) לולב שנפרדו העלים במקצת ויכול לקושרם, כשר, אפילו לא קשר אותם. והגיה הרמ"א בשם המגיד והר"ן שמצוה מן המובחר לקחת לולב שאין עליו פרודות לגמרי. והורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל (תורת ד' מינים סימן א סעיף ב והערה ג) שרווח מועט בין העלים, כשר לכתחילה. ומוסיף השו"ע (סעיף ב) שאם העלים כבר התקשו כעץ, ואי אפשר לאוגדם יחד פסול.

כווץ: כתב השו"ע (סימן תרמה סעיף ח) לולב שנכוץ פסול. וכתב בארחות רבינו (חלק ב עמוד רמד) שלולב שבראשי העלים שלו יש קמטים כעין זגזג, אין זה לולב שנכוץ וכשר.

הפרשי גובה בעלה האמצעי: דעת רוב הפוסקים שאם יש הבדל מועט, כשר. כשיש הבדל ניכר, כתב בארחות רבינו (חלק ב עמוד רלה) שכשר, אמנם דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל שאם ניכר הבדלי הגובה, פסול. ובספר ארבעת המינים למהדרין (עמוד סד) העיד בשמו, שעד 2 מ"מ לא נחשב ניכר.

יישר כח: חומר רב מתוך הספרים 'כשרות ארבעת המינים' להג"ר יחיאל מיכל שטרן שליט"א, 'ארבעת המינים למהדרין' להג"ר אברהם חיים עדס שליט"א. מדריך מעשי לבחירת ד' מינים להג"ר ישראל יהודה ספטימוס שליט"א.

סיכום הגיליון:

7. דינים העולים

א. **שלב ראשון:** הבחירה מתמקדת בשני שלבים. בשלב הראשון נבדוק את הלולב בכללותו; (א) קונים רק אצל מוכר מוסמך, או לחלופין לולב סגור עם הכשר מהודר. (ב) מבצעים מכירה כדין שיהיה 'לכם'. (ג) לולב טרי ולא יבש. (ד) העלים אינם פרודים. (ה) לולב ישר ולא עקום. (ו) גובה הלולב בשיעור לכתחילה של 32-39 ס"מ.

ב. **שלב שני:** בשלב השני נבדוק שבע דברים בראש העלה האמצעי שנקרא 'תיומת'. (א) נקטם. (ב) נחלק. (ג) יבש. (ד) הימנק. (ה) העלים של התיומות יגמרו בשווה וטוב ותהיה אחת גבוהה מהשניה (עד 2 מ"מ כשר). (ו) כפוף. (ז) קליפה אדומה הנקראת קורא. ❖

'עומק הפשט'

הגיליון הוקדש

נייד: 052-7687405 | פקס: 02-6507823 | 5047867@gmail.com

לעילוי נשמת האשה

הצדקנית מרת חנה

רוזנברגר ע"ה בת

יבדלהט"א הרה"ח רבי

אברהם אביש שליט"א

נלב"ע בדמי ימיה כ"ז

אב תשע"ז

ת.נ.צ.ב.ה.

הנושא לשבוע הבא;

בחירת הדסים משולשים

אפשרות להנצחה; לע"נ, לרפו"ש, לישועה, וכדומה!

ניתן לשלוח - רעיונות ותיקונים, הוספות והערות, להגדיל

תורה ולהאדירה.

אפשר לתרום עבור הוצאת הגיליונות בעמדות

הממוחשבות של 'נדרים פלוס' ו'קהילות' ברחבי הארץ,

תחת המדור 'קופות נוספות' לפי החיפוש: 'עומק הפשט'.

וכן בקו הצדקה 073-2757000 יש להקיש עבור קוד 1529.

הודעה:

אפשר לקבל חינם כל

שבוע את הגיליון במייל

המעוניין ישלח בקשה

לכתובת מייל

5047867@gmail.com

126. שיעור אורך הלולב מתחילת ראש השדרה עד תחילת מקום יציאת העלין

שיעור אורך הלולב

שיעור ארכו לכתחילה ארבעה טפחים. לשיטת החזו"א לפחות 39 ס"מ, [15.35 אינטש], ולשיטת הגר"ח נאה לפחות 32 ס"מ, [12.6 אינטש].

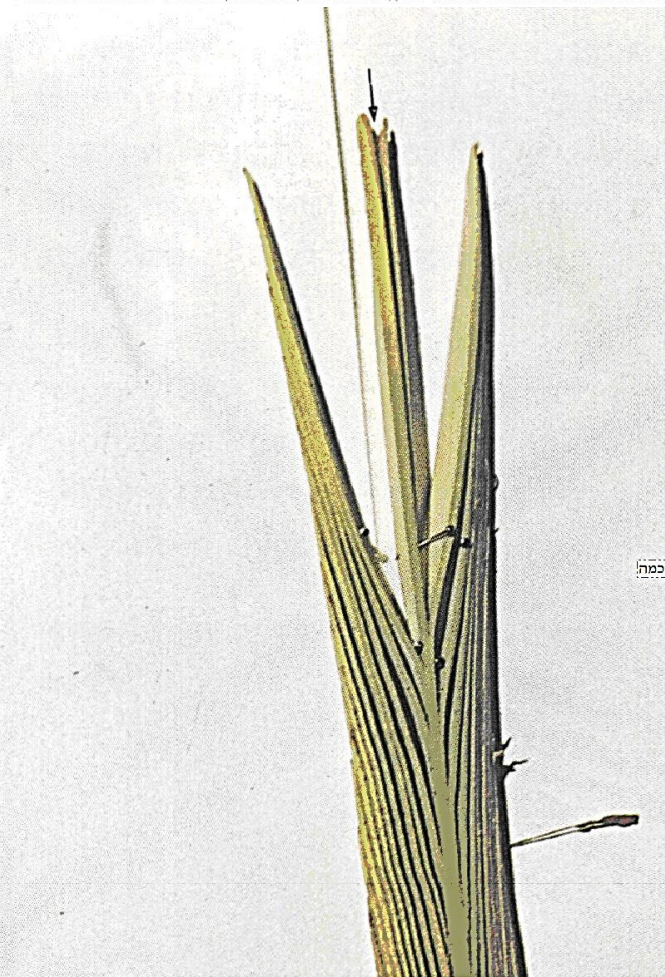
השיעור הוא בשדרה עצמה ולא בעלים, אלא שמדדים את השדרה מתחילת המקום שיש בו עלים עד ראש השדרה (ראה תמונה 126).

עמוד מס 148 כשרות ארבעת המינים (צבעוני) שטרן, יחיאל מיכל בן משה אהרן הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

הימנך שפוסל הוא כל שאחד מן העלים של התיומת האמצעית פונה לצד

עמוד מס 106 ארבעת המינים למהדרין (צבעוני) עדס, אברהם חיים בן דניאל הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

וכמה

מרחיקים את הלולב מהעין ב - 35 ס"מ ורואים האם יש קטימה הנראית לעין רוב בני אדם

עמוד מס 94 ארבעת המינים למהדרין (צבעוני) עדס, אברהם חיים בן דניאל הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה .. נחלקה התיומת, עלה האמצעי הכפול, נחלק

עומק הפשט

בס"ד, יום ג' פרשת ניצבים כ"ד אלול תשע"ח,
גליון נושא בענינא דיומא.

בירורי הלכה ופסקי דין אקטואליים, מפי גדולי
ופוסקי הדור שליט"א. לעורר לב המעיין, ואין
לסמוך על הדברים הלכה למעשה.

גליון נושא:

'בחירת הדס מהודר'

פנינים

'טיפים' לשמירת הטרייות!

לתועלת הציבור, נביא בזאת מספר טיפים לשמירת טריות
ארבעת מינים. במהלך ימי החג בפרט כשנוסעים איתם ממקום
למקום, עלולים לאבד את ה'הדר', ולעיתים נדירות אף להפסל.

אתרוג: אתרוג מומלץ לשמור בקופסא במקום מוצל וקריר,
עטוף בשרוול או ספוג, להגין היטב על האתרוג שלא יקבל
מכה. כל אתרוג ובמיוחד 'אתרוג מים' מומלץ להחזיקו בתוך
שקית ניילון, בכדי שהאתרוג לא יצטמק וישאר רענן. אתרוג
עם פיטם, יטלטל בעדינות שלא יפול הפיטם.

אתרוג שסגור היטב ב'שקית וואקום' באופן הרמטי, יכול
בעיקרון להתקיים בכשרותו עד חג הסוכות של שנה הבאה
(ורק נהיה צהוב מאוד).

אגד הלולב: הרבה עצות נאמרו לשמירת הטרייות; לעטוף
בנייר כסף, לעטוף במגבת רטובה מעט (יותר מידי לחות, עלול
ליצור עיפוש במקום הרטיבות). ובעיקר, להניח את אגד הלולב
הדסים והערבות, במקום קריר ומוצל, או במקרר (בסוכה תחת
השמש הקופחת, עלול להתייבש ולקמול מהחום).

יש שיטה מומלצת מאוד - מרוקנים בקבוק 'ספרי חלונות',
ממלאים אותו במים טריים, מרססים 10 זילופים קלים של
מים לאורך איגוד הלולב ההדסים והערבות (אך לא על
ה'קוישיקל' שעלול להתעפש), פעמיים ביום, (בבוקר אחרי
הנענועים, ובלילה לפני השינה), סוגרים היטב ב'שקית
וואקום'. כך, אפילו הערבות נשמרות טריות ורעננות עד
'הושענא רבא'.

פתרון דומה; בקבוקני פלסטיק זעירים מלאים מים,
מוצמדים לקצה ההדסים והערבות בעזרת פקק גומי.

הדסים: מומלץ לשמור את ענפי ההדס בקירור. אם מכניס
את ענפי ההדס לתוך דלי מים, רק הקצה התחתון של ענף
ההדס צריך להיות במים, אבל העלים עצמם לא צריכים להיות
במים, אדרבה המים גורמים להם ליפול. מומלץ לקטום 'משהו'
בקצה התחתון של הענף, בכדי ש'בלע' היטב את המים. ❖

ענף עץ עבת

מצוה: כתוב בתורה (פרשת
אמור, ויקרא כג מ) וּלְקַחְתֶּם לָכֶם
בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן... וְעֵנֶף עֵץ עֶבֶת וּגּו'.
ופירשו בגמ' (סוכה דף לב:) שכוונת
התורה להדס שכן ההדס ענפיו
מכסים את עצו, וקלוע כמין קליעה
ודומה לשלשלת. ועוד שטעם עצו
ופריו שוה. ולוקחים שלשה הדסים,
יחד עם הלולב האתרוג והערבה.

הדס צריך להיות 'לכם' כמו
באתרוג. בהדס אין פסול של ערלה
וטבל, כמו בלולב. הדס מורכב,
פסול כמו אתרוג, אך בסתמא לא
צריך לחשוש, כי הוא בחזקת אינו
מורכב (משנה ברורה סימן תרמח
ס"ק סה) וכן יש להקפיד שההדס
לא יהיה יבש.

1. ג' עלים בקן אחד

שילוש: בגליון הנוכחי נבאר,
איך לבחור הדס מהודר. רוב פסולי
ההדס, כמו ענבים שגדלו על ענף
ההדס, ענפים קטנים שיוצאים בין
העלים, עלים קטנים שיוצאים בין
השורות, וכדומה, שייכים
למגדלים, אך אינם מצויים בשוק
ארבעת המינים, ולכן עיקר המאמץ
שחשוב להשקיע בבדיקת ההדס,
שיהיו עליו משולשים כדין באורך
ג' טפחים.

מבואר בגמ' (סוכה דף לב:)
ונפסק בשו"ע (סימן תרמו סעיף ג)
שרק עץ 'עבות' כשר, 'עבות'

פירושו שענפיו קלועים כעבותות וחבלים, וקיימי תלתא תלתא טרפי בקינא. אבל אם אינו 'עבות' שעלה אחד יותר גבוה או נמוך מהאחרים, נקרא 'הדס שוטה' ופסול אפילו בשאר הימים. הרמ"א נדחק ליישב את מנהג המקילים ליטול הדסים שאינם משולשים. למעשה מסיק המשנ"ב (ס"ק טו) שאין להקל אם אינו משולש כדון, והירא לדבר ד' יטרח למצוא עבות כדון, דהיינו ג' עלין בשוה בכל קן וקן.

דעת רש"י (ד"ה תלתא) ש'שילוש' פירושו ששלשת העלים יצאו ביחד, באותו קן ממש מתוך עוקץ אחד. **תוס' (ד"ה תלתא)** מקילים יותר בהגדרה, שלא צריך שיצאו מעוקץ אחד, אלא מספיק ש'סמוכים ודבוקים זה בזה' ו'שילוש' פירושו ששלשת העלים שבכל קן וקן, יוצאים באותו גובה. להלכה נפסק בשו"ע (סימן תרמו סעיף ג) כדעת התוס'.

עמוד מס 182 ארבעת המינים למהדרין (צבעוני) עדס, אברהם חיים בן דניאל הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

לשון התוס' (ד"ה תלתא) שצריכים העלים להיות 'סמוכים ודבוקים זה בזה', ולשון הרא"ש 'בעיגול אחד', והריטב"א כתב 'בשורה אחת'. והוסיף הטור שאין אחד נמוך מחבירו.

חוט המקיף: ידוע הגדרת החזו"א זצ"ל, כפי שציטט בשמו הג"ר חיים גריינימן זצ"ל (חידושים וביאורים סוכה סימן ה) שלא מעכב שיצאו כולם כאחד בקו ישר מהענף, שזה נדיר ביותר, ומספיק שנמצאים באותו גובה, אם רק יש 'חוט המקיף' שפוגש את שרשי ג' העלים במקום שהוא בולט מהענף, ואף שבשורש אחד נפגש מלמעלה ובשני באמצעו ובשלישי מלמטה, כשר לכתחילה. ו**בקהילות יעקב** (סוכה ליקוטים) הביא ראיה לדבריו מהירושלמי.

והורו למעשה הג"ר דוד סולובייצ'יק שליט"א בשם הגרי"ז מבריסק זצ"ל בשם הגר"ח מבריסק זצ"ל, והג"ר ניסים קרליץ שליט"א, והג"ר חיים קנייבסקי שליט"א בדעת החזו"א זצ"ל (ארבעת המינים למהדרין עמוד קפב, מצו"ב התמונה שעל זה פסקו שכשר), שגם כאשר העלים לא מחוברים, אלא רק השורש במקום שהוא בולט בענף של ההדס, אם יש שם 'חוט המקיף', כשר. והשיב הג"ר חיים קנייבסקי שליט"א (כשרות ארבעת המינים עמוד פח) שגם הבליטה הקטנה הסמוכה לשורש העלה, הנקרא 'ניצן', אפשר שהוא בכלל שורש העלה שמחשיבו למשולש כאשר בסיס העלה השני מקביל כנגדו.

אבל, אם שורש אחד מגיע לשני, ושורש השני מגיע לשורש השלישי, אך השורש הראשון לא מגיע לשלישי, אינו קן משולש (חוט שני סוכות עמוד רפח).

כאשר יש ספק האם שורשי העלים יוצאים באותו גובה, הורה הגר"נ קרליץ שליט"א שלדעת החזו"א זצ"ל הרי הוא קן משולש, ולדעת הגרי"ז מבריסק זצ"ל אינו קן משולש, (ארבעת המינים למהדרין עמוד קפא, קפד).

בפשוטו, לא מספיק 'נראה לעין כמשולש' אלא צריך שיהיו ממש באותו גובה, ויש אומרים שמספיק 'נראה לעין כמשולש' (מדריך מעשי לבדיקת ארבעת המינים עמוד 27) והיינו כאשר מחזיקו במרחק מדידה של כ-35 ס"מ. וכתב בהליכות שלמה (סוכה פרק י ארחות הלכה 43) **שהג"ר שלמה זלמן אויערבאך** זצ"ל היה סובר שעיקר מה שצריך הוא 'נראה לעין כמשולש', במראהו ואופן גידולו של ההדס, ולעצמו לא היה בודק ב'חוט המקיף'. אולם לא הורה כן לאחרים כי הדבר תלוי בטביעות עין, וקשה למסור בזה כללים ברורים, ולכן לרבים יש להורות לדקדק על 'חוט המקיף' שכל אדם יכול לבדוק בקל האם יש קו שווה לכל העוקצין.

2. שיעור הדס משולש

אורך ההדס: נפסק ב**שו"ע** (סימן תרנ סעיף א) לכתחילה שיעור אורך ההדס 12 אגודלים (שלשה טפחים, כל טפח 4 אגודלים), שהם לדעת הגר"ח נאה כ-24 ס"מ ולדעת החזו"א כ-30 ס"מ. ובדיעבד מספיק אורך של 10 אגודלים (שנים וחצי טפחים, כל טפח 4 אגודלים), שהם לדעת הגר"ח נאה כ-20 ס"מ, ולדעת החזו"א כ-24 ס"מ.

מקום המדידה: מקום מדידת שיעור ההדס, מהקן המשולש התחתון, עד סיום ראש ענף ההדס (**משנ"ב ס"ק א**), לא כולל העלים העליונים שגבוהים ובולטים מעל הענף (ראה תמונה).

מהודר: מבואר ב**שו"ע** (סימן תרמו סעיף ה) למצוה מן המובחר יהדר שיהיה כולו משולש, והיינו לשיטת הגר"ח נאה כ-24 ס"מ, ולשיטת החזו"א כ-30 ס"מ.

כשר: מן הדין כדי שההדס יהיה כשר לברכה, לא צריך שיהיה כל ההדס משולש בשיעור ג' טפחים, ומספיק שרובו משולש, וביאר הביכורי **יעקב** (שם) והברכי **יוסף** (שם) הובא בכף החיים (שם ס"ק לח) שכל שיש משהו יותר מחציו כשר, והיינו לשיטת הגר"ח נאה כ-13 ס"מ, ולשיטת החזו"א כ-16 ס"מ.

במשנ"ב (שם ס"ק יח) כתב שצריך 'עבות' בשיעור ז' מתוך י"ב אגודלים. ובביאור הלכה (סימן תרמו ד"ה לעיכובא) כתב, שרוב שצריך 'קרוב לשני טפחים', ובכף החיים (שם) הביא יש אומרים, שצריך 'רוב הנראה לעינים', ובפרי מגדים (משבצות זהב תרמו ס"ק ט, הביאו למעשה בארחות רבינו עמוד רנ) שצריך שני טפחים ומשהו.

נקטם: נקטם 'הענף' בראש ההדס אפילו משהו, נחלקו הדעות ב**שו"ע** (סימן תרמו סעיף י) אם כשר או פסול, והכריע הרמ"א שטוב להחמיר כאשר יש לו הדס אחר. ואם נקטמו 'העלים' שבראש ההדס, כשר. (סימן שלא נקטם הענף, כשיש עלים קטנים למעלה).

כתב הרמ"א שאף אם החלק העליון אינו משולש, והחלק התחתון משולש בשיעור הנצרך, כשר. וכתב הב"ח הובא בביאור הלכה (ד"ה ולעיכובא), גם כאשר ההדס ארוך מאוד, מספיק שיהיה משולש רוב השיעור.

רצוף: כתב הביאור הלכה (ד"ה ולעיכובא) שאם הקינים המשולשים, מפוזרים באורך ההדס של ו' טפחים, הסתפק הפמ"ג (משבצות זהב תרמו ס"ק ט) אולי רוב הפסול מבטל את מיעוט הכשר, למרות שהוא בשיעור מספיק. והבכורי **יעקב** מכשיר והכריע **בשבט הלוי** (חלק ז סימן פב) שצריך להחמיר בזה כי רוב ניכר שאינו עבות, וכל דבר נקבע על שם רובו. ומדגיש בארחות רבינו (עמוד רמט) שאם כל הרוב המשולש נמצא בתוך ג טפחים, גם לדעת הפמ"ג כשר. והוסיף, שבדרך כלל בימי חול המועד סוכות נושרים מעט עלים, ומסתפקים במה שרוב ההדס 'עבות'.

3. נשרו העלים

נשרו עליו: מבואר ב**משנ"ב** (סימן תרמו ס"ק יח) שמצד הדין, אם היה ההדס משולש כדין, ונשרו מקצת העלים, וברוב ההדס נשאר משולש כדין, כשר. נשרו רוב העלים, פסול. ובביאור הלכה (ד"ה ולעיכובא) האריך בפרטי דין נשירת העלים. אכן שיטת הגאונים הובא בשער הציון (ס"ק יט) שאפילו אם נשר עלה אחד מכל שיעור אורך ההדס, פסול.

וכתב בחוט שני (סימן תרמו אות ג עמוד רפח) וכן הורה אחד מגדולי ההוראה שליט"א שלמעשה הדס שנפל ממנו עלה אחד, כשר לכתחילה, שבדרך כלל במשך ימי החג נופלים עלים, וקשה למצוא

הדס שלא נפל אפילו עלה אחד. ומכל מקום חסר בו בהידור, ולכן המדקדק מחפש אחר הדס שלא נפל אפילו עלה אחד.

כתב הבכורי יעקב (סימן תרמו ס"ק ד) אם נקטם מיעוט העלה, כשר. ואם נקטם רוב העלה, הרי נחשב אותו עלה כמי שאינו.

אין עלה מגיע לעלה שמעליו: הדס שאין העלים התחתונים מגיעים לעוקץ העלים העליונים, מחמת שאין הקנים סמוכים זה לזה, לדעת הביכורי יעקב (סימן תרמו ס"ק יא) כשר, והמור וקציעה (סימן תרמו) פוסל, והכריע החיים וברכה (אות נט) שמצוה מן המובחר שיהיו סמוכים זה לזה ויכסו את כל העץ, אבל אם אין לו אחר, כשר.

אינם שוכבים על העץ: אם העלה מגיע לעלה שמעליו, אבל אינו שוכב על הענף אלא נוטה הצידה, הביכורי יעקב (סימן תרמו ס"ק יא) והחזו"א (סימן טו ס"ק א) מכשירים, [והוסיף הביכורי יעקב, שהדס מכוסה בעלים הוא 'נוי ההדס']. וברש"ש (סוכה לב:) דן לפוסלו, ותמה על מנהג העולם שלא נזהרים בזה, והניח בצ"ע.

הדס שהעלים נוטים כלפי מטה, דן החזו"א (סימן קמו ס"ק לב, לה) שיתכן שפסול מכמה טעמים.

סיכום הגיליון:

דינים העולים

עבות: ענף עץ עבות פירשו חז"ל שהכוונה להדס שענפיו חופין את עצמו, ומעכב שיהיה עבות, אבל הדס שוטה פסול. וצריך שיהיה 'לכם' ולא מורכב ולא יבש.

קן אחד: לשיטת רש"י צריך ששלושת העלים יצאו מאותו עוקץ. אך הלכה כשיטת התוס' שמספיק שדבוקים וסמוכים זה לזה אף שיוצאים מג' עוקצים. מספיק ב'חוט המקיף' ששלושת העלים נפגשים בשורשיהם.

שילוש: לכתחילה ההדס צריך להיות משולש כדין באורך ג' טפחים לדעת הגר"ח נאה כ-24 ס"מ ולדעת החזו"א כ-30 ס"מ, ולפחות רוב ג' טפחים לדעת הגר"ח נאה כ-20 ס"מ, ולדעת החזו"א כ-24 ס"מ.

נשרו העלים: אם היה ההדס משולש כדין, ונשרו מקצת העלים, וברוב ההדס נשאר משולש כדין, כשר. נשרו רוב העלים, פסול. לכתחילה יהדר אחר הדס שלא נשר אפילו עלה אחד, כי שיטת הגאונים פסול. ❖

'עומק הפשט'

נייד: 052-7687405 | פקס: 02-6507823 | 5047867@gmail.com

הגיליון הונצח

לעילוי נשמת רבן של

ישראל מרן רבי

ישראל מאיר הכהן

מראדין זצוק"ל בעל

ה'חפץ חיים'

לרגל יום היארצייט

כ"ד אלול

ת.נ.צ.ב.ה.

הנושא לשבוע הבא;

דיני ערבות ללולב

אפשרות להנצחה; לע"נ, לרפ"ו"ש, לישועה, וכדומה!

ניתן לשלוח - רעיונות ותיקונים, הוספות והערות, להגדיל תורה ולהאדירה.

אפשר לתרום עבור הוצאת הגיליונות בעמדות הממוחשבות של 'נדרים פלוס' ו'קהילות' ברחבי הארץ, תחת המדור 'קופות נוספות' לפי החיפוש: 'עומק הפשט'.

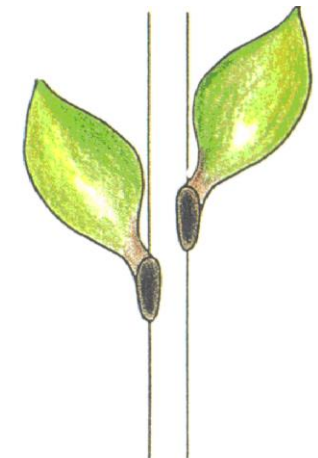
וכן בקו הצדקה 073-2757000 יש להקיש עבור קוד 1529.

הודעה:

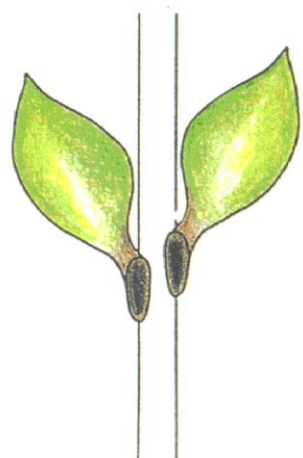
אפשר לקבל חינם כל שבוע את הגיליון במייל

המעוניין ישלח בקשה לכתובת מייל

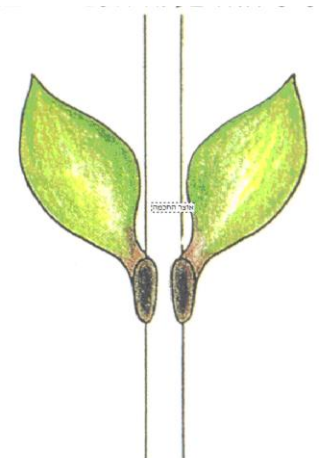
5047867@gmail.com

מתחיל למטה משטח חבירו

פוגע בשטח חבירו

מתחיל שווה

עמוד מס 98 כשרות ארבעת המינים (צבעוני) שטרן, יחיאל מיכל בן משה אהרן הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

הדס מצרי הוא הדס שיש בו שבעה עלים בכל קן וקן

[כ] ש"ע סימן תרמ"ו סעיף ג, וראה בגמ' סוכה דף לג ע"א שהדס מצרי הוא הדס שיש בו שבעה עלים בכל קן וקן.
עמוד מס 180 ארבעת המינים למהדרין (צבעוני) עדס, אברהם חיים בן דניאל הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

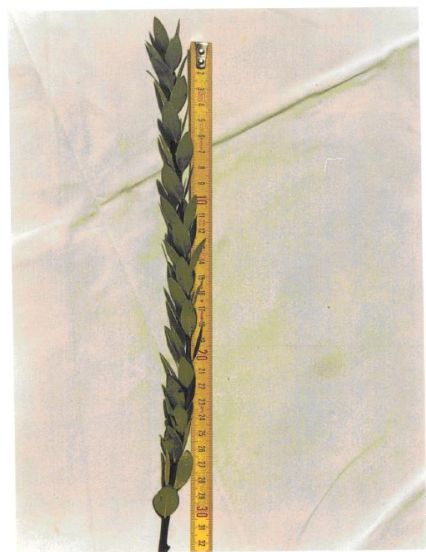

הדס לשיטת רש"י

עמוד מס 178 ארבעת המינים למהדרין (צבעוני) עדס, אברהם חיים בן דניאל הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

מט

כשרות ארבעת המינים

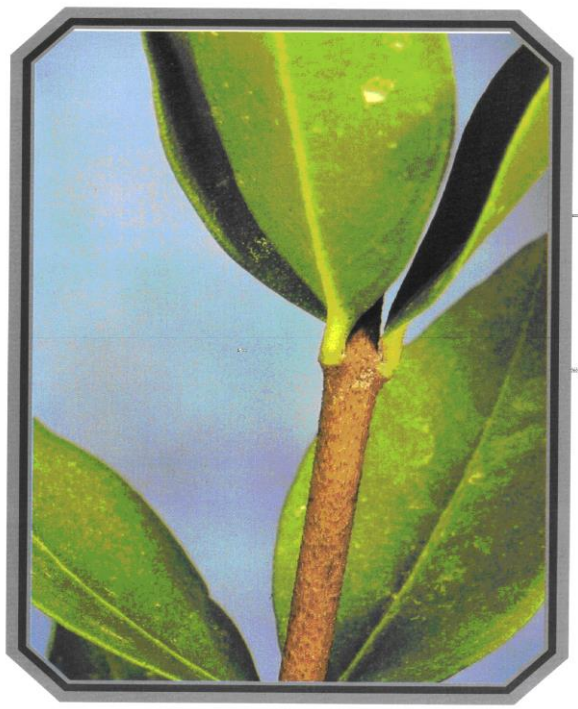

87. שיעור ג' טפחים בעץ עצמו ולא בעליון. וצריך למדוד מקצה העץ למעלה, עד למטה בתחילת הקן שיוצא ג' העליון

שיעור ההדס בענף ולא בעלים

שיעור ג' טפחים הוא בענף ההדס ולא בעליון, ולכן העלים העליונים הבולטים מעלה הענף אינם נמדדים בשיעור. מיב תרי"ג ס"ק א' בשם הריטבי"א, ודלא כחפמ"צ מסתפק בזה (ראה תמונה 87). ולענין חלק הענף שלמטה מן העליון, אם נחשב למדידת השיעור, הגאון ר' ישראל יעקב מישר שליט"א (בהסכמתו לספר ארבעת המינים) מסתפק בזה האם כיון דכן דרכן של העליון להיות

עמוד מס 101 כשרות ארבעת המינים (צבעוני) שטרן, יחיאל מיכל בן משה אהרן הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

הדס לשיטת תוס'

עמוד מס 179 ארבעת המינים למהדרין (צבעוני) עדס, אברהם חיים בן דניאל הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

עומק הפשט

בס"ד, יום ד' פרשת וילך ג' תשרי תשע"ט,
גליון נושא בענינא דיומא.

בירורי הלכה ופסקי דין אקטואליים, מפי גדולי
ופוסקי הדור שליט"א. לעורך לב המעיין, ואין
לסמוך על הדברים הלכה למעשה.

גליון נושא:

'דיני ערבות ללולב'

עֲנַף עֵץ עֶבֶת

מצוה: כתוב בתורה (פרשת אמור, ויקרא כג מ) וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן... וְעֲרַבְתֶּם נֶחֱל וּגו'. לד' מינים צריך לקחת שתי ערבות. בגליון הנוכחי נלמד, איך לבחור ערבה מהודרת.

1. סימני כשרות הערבה

מבואר בגמ' (סוכה דף לד.) ונפסק בשו"ע (סימן תרמז סעיף א) שבכדי לבחור ערבה כשרה, מעכב שיהיו בה שלשה סימנים, וכתב בבכורי יעקב (ס"ק א) שלא מצוי שיהיה סימן אחד בלי השני. ועורך המשנ"ב (ס"ק ו) שלפעמים נערים קטנים קוטפים את הערבות למוכרם, והאחריות מוטלת על הקונה לבדוק את סימני הערבה, שאכן היא כשרה. [יש לציין שבמציאות, כיום בשוק ארבעת המינים, כמעט כל הערבות יש בהם את שלושת סימני הכשרות].

ואלו הם הסימנים:

א. העלה משוך כנחל, כלומר עלה ארוך וצר, ולא עגול כמו צפצפה.

ב. חוד העלה חלק ללא פגימות מסביב לעלה. ואם יש פגימות דקות, כשר. החזו"א זצ"ל (שלמי תודה סימן סא אות יא) הכשיר הערבות שגדלו על גדות הירקון אף שהיה להם פגימות קלות.

ג. קנה הערבה אדום, וכתב הרמ"א (שם) שאפילו אם הקנה עדיין ירוק, כל שאינו לבן ממש, כשר, כי סופו להתאדם מהשמש. ומכל מקום יש הידור לקחת קנה אדום קצת, כפי שנהג הג"ר שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל (הליכות שלמה ארבעת המינים פרק י הערה 49) שהידר לעצמו לקחת ערבה שהקנה האדים, לפחות קצת.

2. גדל על הנחל

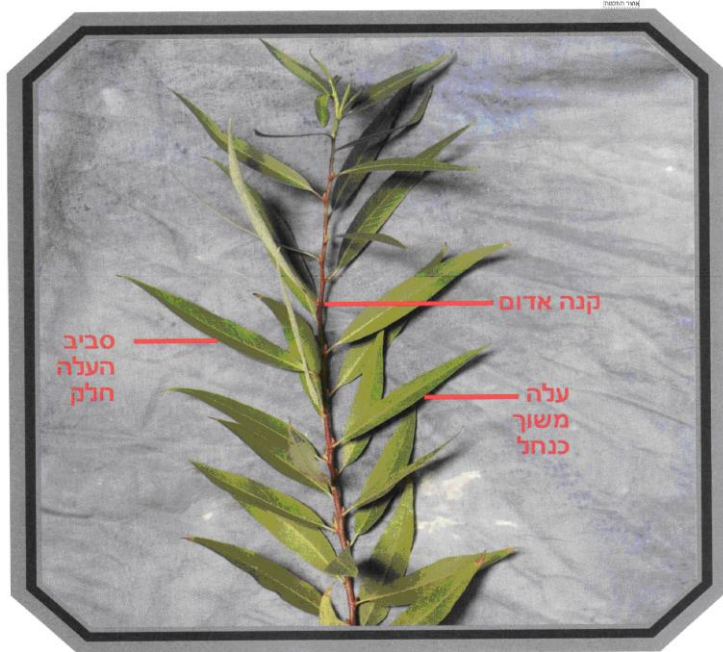
למרות שלשון הפסוק הוא עֲרַבְתֶּם נֶחֱל, מפורש בגמ' (סוכה דף לג:) שכשר גם ערבות שלא גדלים על הנחל. ופירשו רש"י ותוס' והר"ן שגם ערבות שלא גדלים על הנחל כשרים, אך 'מצוה' לקחת

ארבעת המינים למהדרין

רכה

מהי ערבה

סימני הערבה הם שלשה: א. קנה אדום ב. עלה ארוך וצר ג. סביב העלה חלק ללא פגימות [א].

[א] שו"ע סימן תרמ"ז סעיף א', ויעוי' במשנ"ב שם בסק"ב שכתב וז"ל ועיין בפמ"ג שכתב דכל ג' סימנים צריך ואם חסר אחד מהם פסול, ובבכורי יעקב כתב שאין מצוי זה בלא זה, ז"א שאם הוא מין ערבה בודאי שישנם את כל שלשת הסימנים.

עמוד מס 228 ארבעת המינים למהדרין (צבעוני) עדס, אברהם חיים בן דניאל הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

פנינים

החלפת ערבות כל יום!

כל יום: מבואר ברמ"א (סימן תרנד סעיף א) משום 'הידור מצוה' נוהגים לקחת כל יום ערבה חדשה. וכן בנימוקי או"ח ובמנהגי הדברי חיים מצאנז זי"ע החזיקו את המנהג להחליף כל יום.

מפורש ברמ"א שהצורך להחליף ערבות הוא משום 'הידור מצוה', ולכן אם הערבה טרייה ורעננה (על ידי שהניחו במים, או שארזו בוואקום, מגבת לחה, נייר כסף, ועוד) לכאורה אין ענין להחליף!

לא כל יום: כתב הרדב"ז (טעמי המצוות מצוה קיח), שאין להחליף את הערבות כל החג כי הערבות נגד הרשעים, שאין להם טעם וריח, ועדיף שיהיה כמוש, שלא לתת כח לס"מ ולחיצונים.

וכתבו הג"ר דוד קולדצקי שליט"א (שונה הלכות תורת המועדים סימן תרנד אות ד), והג"ר שמאי קהת הכהן גרוס שליט"א (שו"ת שבט הקהתי חלק ד סימן קעח), שרבים נוהגים לא להחליף את הערבות כל יום, ולא כהרמ"א, כי יש בזה טעם על פי סוד, כמבואר ברדב"ז.

בספר מנהגי החת"ס זצ"ל (פרק ח סימן י) מובא שהחתם סופר לא החליף ערבות בכל יום, וכן מנהג הגה"ק מבעלזא זי"ע. ומנהג החזו"א והסטייפלער זצ"ל (אורחות רבנו חלק ב עמוד רצו) להחליף מידי שנים או שלשה ימים (פסקי תשובות סימן תרנד ס"ק ב).

וכתב בספר הלכות חג בחג (ארבעת המינים פרק ו הלכה יד), אם הערבה נבולה וכמושה וכשירה רק בדיעבד, לכל הדעות מצוה להחליפה. והוסיף טעם נחמד, במנהג שלא להחליף כשאין צורך, "דכיון דאיתעביד בה מצוה חדא, ליתעביד בה מצוה אחריתי". ודימה לזה המחלוקת שמצינו לגבי נר חנוכה האם להחליף את הפתילות כל יום, או שעדיף להדליק באותם פתילות שקיים בהם המצוה הראשונה.

פליאה: כואב הלב לראות אנשים, שמשקיעים במינים מהודרים בשווי מאות שקלים, ולעיתים רוכשים כמה אתרוגים מכל הזנים, ואילו ערבות מתפשרים על סוג פשוט שמחירו יותר זול בשקלים בודדים, וכן מתעצלים להחליף ערבות במהלך החג, וכאשר מגיעים ל'הושענא רבא' בקושי הערבות כשרות לברכה, אחרי שכמשו ונבלו העלים. כמובן שאין אנו מפקפקים, על הנוהגים כן ממנהג אבותיהם להקפיד לא להחליף את הערבות, על פי דברי הרדב"ז הנ"ל.

באמריקה המנהג הנפוץ לקחת 'ערבות שאץ' (ערבות מונסי), שיותר חזקות מהערבות המצויות בארץ ישראל, ובהם מצד המציאות אין ענין להחליפם כל יום, ורק ב'הושענא רבא' יש מחליפים. [וכן מרוויחים שהעלים עומדים זקופים עם ראשם למעלה, ואין חשש שאין העלים עומדים דרך גדילתן, ואין חשש של 'נדלדלו' עליה מהקנה].

עצה טובה שמעתי מחכם אחד שליט"א, לקנות בערב החג כמה חבילות של ערבות שיהיה רזרבה, לכל ימי החג, לכשירצה להחליף, וכך לא יצטרך להסתפק כל יום האם אכן הערבות כבר נפסלו או לא.

מוקצה למצותו: כתב בספר נימוקי או"ח כשמחליפים ערבות אם הם עדיין כשרים, יש ליזהר להצניעם במקום משומר עד אחרי החג, כי הוקצו למצותם לכל שבעה (יש לדון אם ראוי לפוסלם בידים, בכדי שיוכל לזורקם). ❖

ערבות שגדלו על הנחל. אמנם הרא"ש והרמב"ם מפרשים שרק צריך 'מין הגדל בנחל', ואין ענין לקחת ערבות שגדלו על הנחל.

הטור מביא יש אומרים שלכתחילה יקח ערבות הגדלים על הנחל. מאידך הט"ז (סימן תרמז ס"ק ב) כותב להיפך שעדיף לקחת ערבות שאינם מהנחל, כדי להראות את החידוש שהם כשרים. המשנ"ב (ס"ק ג) נוטה להקל כדעת הט"ז, שלא צריך לדקדק בזה. [ויש מעדיפים ערבות שלא גדלו על הנחל, משום שערבות שגדלו בנחל נוטות להתייבש יותר מהר].

שיעור הערבה ג' טפחים

עמוד מס 245 ארבעת המינים למהדרין (צבעוני) עדס, אברהם חיים בן דניאל הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

(ס"ק א) שהשיעור הוא בעץ עצמו, לא כולל גובה העלים שבולטים מעל הענף.

פסולים בערבה

4. יבשה וכמושה

למדנו במשנה (סוכה לג:) ונפסק בשו"ע (סימן תרמז סעיף ב) ערבה שיבשו רוב עליה, פסולה. והגדיר הרמב"ד (תמים דעים) ונפסק בבכורי יעקב (ס"ק ד) הובא בשער הציון (ס"ק ו) שיבש נקרא 'משכלה הירקות לגמרי'. אבל אם רק נפרך בציפורן ולא כלה הירקות שבו, כשר, כמו שהכשיר השו"ע (סימן תרמו סעיף ז) בהדס. ומוסיף הערוך השולחן (סעיף ח) שאי אפשר לפסול ערבה בנפרך בציפורן, כי מצוי מאד שהיא מגיעה לכך אחרי יום אחד. יש לציין שהפרי מגדים (אשל אברהם ס"ק ב) מסתפק, אולי ערבה חמורה מהדס ונפסלת בנפרך בציפורן.

נפסק בשו"ע (שם) ערבה כמושה כשירה. דעת המגן אברהם שלכתחילה לא כדאי לקחת ערבה כמושה, והאליה רבה מכשיר גם לכתחילה. והכריע המשנ"ב (ס"ק יא) כיון שהערבות מצויות, טוב להדר לכתחילה. ערבה שראשי העלין נשרפו מחמת השמש, כתב בחוט שני (סוכות עמוד רפט) שהיא כשירה.

5. נקטם ראשה

כתוב במשנה (סוכה לג:) ונפסק בשו"ע (סימן תרמז סעיף ב) נקטם ראשה פסולה וכתב במשנ"ב (ס"ק י) הובא בכף החיים (ס"ק טו) שהכוונה שנקטם העץ עצמו, אבל אם נקטם רק העלה העליון, דינו כשאר העלים.

לבלוב: דעת הג"ר יעקב ישראל קנייבסקי זצ"ל (ארחות רבינו חלק ב עמוד רנג), שערבה בלא לבלוב (עלה צעיר וקטן בראש ענף הערבה) כשרה לכתחילה, ואין כאן שאלה של נקטם עצו, כי רק העלה העליון נפל. והג"ר ישראל יעקב פישר זצ"ל (שו"ת אבן ישראל חלק ט הערות על המשנ"ב סימן תרנ סעיף א)

דבר מענין, כתב בספר מעורר ישנים (פרק כו אות קנב) שיש להדר לקחת ערבות מנחל דוקא, הואיל ונפיק מפומיה דהקב"ה, (כעין הגמ' בסוכה דף לב: "רב אחא בריה דרבא מהדר אתרי וחד הואיל ונפק מפומיה דרב כהנא").

בערבה כמו בלולב, אין פסול של ערלה וטבל, אבל דין 'לכס' ישנו, ולכן אין לקנות ערבה מקטון, כפי שהתבאר בגליון 178 לגבי אתרוג, כמה פרטי דינים בזה. הבעיה הזו הכי מצויה בערבות, כי הרבה ערבות נקנות אצל ילדים שמוכרים בחוצות, וצריך לשים לב.

ערבה מורכבת פסולה, אך בסתמא לא חוששים שהערבה מורכבת, כי אינו מצוי (הלכות חג בחג ארבעת המינים פרק ו הלכה טז).

3. אורך הערבה

נפסק בשו"ע (סימן תרנ סעיף א) לכתחילה שיעור אורך הערבה 12 אגודלים (שלשה טפחים, כל טפח 4 אגודלים), שהם לדעת הגר"ח נאה כ-24 ס"מ ולדעת החזו"א כ-30 ס"מ. אך בדיעבד מספיק אורך של 10 אגודלים (שנים וחצי טפחים, כל טפח 4 אגודלים), שהם לדעת הגר"ח נאה כ-20 ס"מ, ולדעת החזו"א כ-24 ס"מ. וכתב המשנ"ב

מסביר את טעם ההכשר בנפל הבלבוב, כיון שלא ניכר שנקטם, ולכך קהל ישראל עד הדור האחרון לא חיפשו ערבה עם לבלוב. [משמע מדבריו, שכשר אפילו כשנפל הבלבוב אחרי הקטיפה מהעץ].

ודעת הג"ר שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל (הליכות שלמה פרק י דבר הלכה כג) שערבה בלא לבלוב כשרה, בתנאי שנשר בעודו בעץ, כדרך גידולו שנופל העלה. אבל אם נפל אחרי תלישת הערבה מהעץ, פסול, שמא נקטם מהעץ, אבל ערבה בלא לבלוב כשרה ולא חוששים לנקטם, אלא תולים שנקטם בדרך גידולו, כפי שמצוי בדרך כלל. אמנם לעצמו החמיר לכתחילה, לקחת ללולב ולהושענא רבה ערבות עם לבלוב, כמנהג ירושלים, כיון שדעת המגן אברהם (תרמז ג), שלכתחילה אין לקחת ערבה שנשרו מקצת עליה. ובחיים וברכה כתב שעדיף 'לבלוב', כי עיקר הכשר הערבה בראשו. ועיקר הטעם שהקפידו בירושלים לקנות ערבות עם 'לבלוב' שבכך בטוח שאינו 'נקטם' (חוט שני עמוד רפט).

נשרו עליה: נשרו רוב העלים בשיעור הג' טפחים פסול, נשרו מקצת העלים כשר. וכתב המשנ"ב (ס"ק יא) כיון שהערבות מצויות צריך להקפיד לכתחילה לא לקחת ערבה שנשרו מקצת עליה.

זהירות: כתב המגן אברהם (סימן תרמז סעיף א) יש לזהר כשמכניסים את הערבות לתוך ה'קוישקאל', שלא יפלו עליהם על ידי דחיפת הערבות.

סיכום הגיליון:

6. דינים העולים

- א. ערבות: חובה לבדוק שיש בערבה שלושת סימני כשרות, א. עלה משוך כנחל, ולא עגול כצפצפה. ב. חוד העלה חלק ללא פגימות. פגימות דקות כשר. ג. קנה ערבה אדום, או ירוק. לבן פסול.
- ב. גדל על הנחל: ערבות שאינם גדלים על הנחל כשרים. ויש אומרים שמצוה לקחת ערבה שגדלה על הנחל. ויש חולקים.
- ג. אורך: שיעור הערבה, בעץ עצמו ללא העלים, לכתחילה לדעת הגר"ח נאה כ-24 ס"מ ולדעת החזו"א כ-30 ס"מ. ובדיעבד מספיק לדעת הגר"ח נאה כ-20 ס"מ, ולדעת החזו"א כ-24 ס"מ.
- ד. נקטם: נקטם ראש ענף הערבה פסול, נקטמו העלים העליונים כשר. ערבה בלי לבלוב כשר לכתחילה, ומנהג ירושלים לדקדק לקחת דוקא 'לבלוב'.
- ה. נשרו: אם נשרו מקצת העלים כשר, נשרו רוב העלים פסול, ולכתחילה יש להקפיד שלא נשר שום עלה.
- ו. החלפת ערבות: משום 'הידור מצוה' נוהגים להחליף כל יום ערבה חדשה, (והערבה מוקצה לכל שבועה) ויש מעדיפים לא להחליף כל יום מכמה טעמים. אך אם נכמש וכשר רק בדיעבד יחליף. ❖

'עומק הפשט'

הגיליון הוקדש לזכות ולהצלחת הרב י.ז.ו. שליט"א ומשפחתו שיחיו, לשנה טובה ומתוקה, שנת אושר ועושר, נחת והרחבה, ופרנסה בריוח, וימלא ד' כל משאלות לבם לטובה, אמן.

הגיליון הוקדש לזכות ולהצלחת הרב י.ז.ו. שליט"א ומשפחתו שיחיו, לשנה טובה ומתוקה, שנת אושר ועושר, נחת והרחבה, ופרנסה בריוח, וימלא ד' כל משאלות לבם לטובה, אמן.

הנושא לשבוע הבא;
מצות איגוד הלולב
אפשרות להנצחה; לע"נ, לרפ"ש, לישועה, וכדומה!
ניתן לשלוח - רעיונות ותיקונים, הוספות והערות, להגדיל תורה ולהאדירה.
אפשר לתרום עבור הוצאת הגיליונות בעמדות הממוחשבות של 'נדריים פלוס' ו'קהילות' ברחבי הארץ, תחת המדור 'קופות נוספות' לפי החיפוש: 'עומק הפשט'.
וכן בקו הצדקה 073-2757000 יש להקיש עבור קוד 1529.

מערכת 'עומק הפשט'
מאחלת לאלפי קוראי הגיליונות, ולכל בית ישראל, שנת אושר ועושר, שנת גאולה וישועה, שנה טובה ומתוקה!

לזכר עולם יהיה צדיק
הקובץ מוקדש לע"נ הטהורה של
מורנו ראש ישיבת מיר המעטירה
הגאון הגדול

רבי נתן צבי פינקל זצוק"ל

בגדלותו ובכוח תורתו האיר לאלפי תלמידיו
את הדרך אשר ילכו בה כל אחד לפי טבעו
כמלאך האומר גדל!
מתורתו החכמנו, מהליכותיו למדנו,
מעצותיו התרוממנו.

ת. נ. צ. ב. ה.